बजेट वक्तव्य.. 1
खण्ड १ परिचय र समीक्षा :... 1
१.१ पृष्ठभूमीः 1
सन्दकपुर गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय : 1
गाउँपालिकाको नामाकरण : 2
भौगोलिक अवस्थिति : 2
क्षेत्रफल : 2
भौगोलिक स्वरुप : 2
महत्वपूर्ण पर्यटकीय गन्तव्यहरुः... 3
सन्दकपुरः 3
टोड्के झरनाः 3
ताल पोखरीः 4
माईपोखरीः 4
हाँगेथामः 5
चोयाटार सामुदायिक वन : 5
जौबारी, तुम्लिङ्ग र मेग्मा : 5
माबुथाम : 6
चन्द्रपाल थेवे धाप पोखरीः 6
छिन्टाप्पु : 6
माईखोला र पुवाखोला 7
१.१.२ .विद्यामान अवस्थाको समिक्षा 7
कमजोर पक्ष :.. 7
अवसर 8
चुनौति : 9
१.२ चालू आ.व. २०७७/७८ को नीति तथा कार्यक्रमको समिक्षा :... 10
आर्थिक विकास क्षेत्रको संक्षिप्त समिक्षा : 10
सामाजिक विकास क्षेत्रको संक्षिप्त समिक्षा : 11
पूर्वाधार विकास क्षेत्रको संक्षिप्त समिक्षा : 12
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको संक्षिप्त समिक्षा : 13
संस्थागत विकास,सेवा प्रवाह र शुसासन क्षेत्रको संक्षिप्त समिक्षा : 14
खण्ड २.. 15
२.आगामी आ.व. २०७८/७९ को नीति ,बजेट तथा कार्यक्रम :... 15
२.१ सोंच, लक्ष्य, उद्देश्य, अपेक्षित उपलब्धीः 15

सोंच : 15

लक्ष्य : 15

उद्देश्य 15

अपेक्षित उपलब्धीः 16

२.२ बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा अवलम्वन गरिएका प्रमुख नीति तथा आधारहरु :.. 16

२.२.१. समग्र नीति तथा आधारहरुः 16

२.२.२ क्षेत्रगत नीति तथा आधारहरुः 17

(क) आर्थिक विकास नीति तथा आधारहरु : 17

कृषि : 17

पर्यटन : 18

सहकारी र उद्योगः 19

(ख) सामाजिक विकास नीति तथा आधारहरु : 19

शिक्षा : 19

स्वास्थ्य : 20

अन्य क्षेत्र : 21

(ग) पूर्वाधार विकास कार्यक्रम : 21

(घ)सुशासन तथा अन्तर सम्बन्धित क्षेत्रः.. 22

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनः 22

सुशासन तथा संस्थागत विकास : 23

वित्तिय व्यवस्थापन : 24

प्रशासनिक (चालू) र पुँजीगत खर्च : 24

उपसंहार... 25

गाउँसभाबाट पारित गर्नुपर्ने महत्वपूर्ण निर्णयहरु : 25

क) गाउँपालिकाको बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम सम्बन्धी प्रस्तावहरुः 25

प्रदेश सरकारलाई माग गर्ने योजनाहरु : 29

ख)प्रशासनिक तथा नीतिगत निर्णयहरु 33

ग)सुशासन तथा सार्वजनिक वित्तिय व्यवस्थापन : 36

बजेट वक्तव्य

सन्दकपुर गाउँपालिकाको यस नवौं गरिमामय गाउँसभाका

सभाध्यक्ष महोदय,

यस गाउँसभाका माननीय सदस्य ज्यूहरु, र

उपस्थित सम्पूर्ण अतिथि गणहरु,

सन्दकपुर गाउँपालिकाको यस सार्वभौसत्ता सम्पन्न नेपाली जनताको अभूतपूर्व, अपूरणीय, महान त्याग तपस्या र बलिदानबाट स्थापित संघीय लोकतन्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थालाई अंगीकार गरेको नेपालको संविधान अनुसार गठन भएका तीन तहका सरकारहरु मध्ये यस सन्दकपुर गाउँपालिका पनि एक सार्वभौसत्ता सम्पन्न स्थानीय सरकार हो । २०७३ सालमा स्थापना र २०७४ सालमा स्थानीय सरकारका जनप्रतिनिधि यस सन्दकपुर गाउँपालिकाले प्राप्त गरे पश्चात यस सरकारले आफ्नो नीति,कानुनहरु आफै वनाउने साथै बार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट आफै बनाउँदै चार आर्थिक वर्ष गुजारिसकेको अवस्था छ । आज विश्व दोस्रो चरणको कोभिड १९ कोरोना भाईरसले सबै खाले आर्थिक गतिविधिहरुलाई तहसनहस बनाएको र मानव अस्तित्व र स्वास्थ्य माथी नै संकट श्रृजना गरेको यस विषम परिस्थितिलाई सामना गर्दै गहन दायित्वका साथ आर्थिक वर्ष २०७८।०७९ को बार्षिक नीति बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न लागेका छौ । यस गरिमामय गाउँसभामा उपस्थित सम्पूर्ण माननीय सदस्य ज्यूहरु तथा कर्मचारी एवं सवै भद्रभलादमीहरुलाई हार्दिक स्वागत गर्दछु ।

सर्वप्रथम म ज्ञात अज्ञात महान सहिदहरु प्रति हार्दिक श्रद्धाञ्जली व्यक्त गर्दै सादर नमन सम्मान प्रकट गर्न चाहान्छु जसले आज हामीलाई यो नेपाल बनाउने सुर्वण अवसर दिलाएर सहादत प्राप्त गरे । सबै सदस्य ज्यूहरुलाई आजका दिन सम्मको कार्यकाललाई अत्याधिक रुपमा जनताको विकास प्रतिको उत्कृट चाहानालाई पुरा गर्दै यहाँ सम्म सफलताका साथ आउन सफल भएकोमा हार्दिक बधाई तथा आगामी कार्यकालको सफल कार्यकालको शुभकामाना व्यक्त गर्न चाहान्छु साथै सहयोग गर्नुहने सवै कर्मचारी र स्थानीय जनता सवैलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्छु ।

अव म यस सन्दकपुर गाउँपालिकाको आ.व.२०७८।०७९ को नीति बजेट तथा कार्यक्रमलाई यस सम्मानित सभामा सभामुखको आज्ञानुसार प्रस्तुत गर्न चाहान्छु ।

खण्ड १ परिचय र समीक्षा :

१.१ पृष्ठभूमीः

सन्दकपुर गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय :

सन्दकपुर गाउँपालिका साविकका माईमभ्कुवा, सुलुवुङ्ग, मावु, जमुना गाविसहरु र माईपोखरी गाविसको ४ देखि ९ सम्मका वडा मिलाएर साविकका ४२ वडाहरुको जनसंख्या र भूगोललाई आधार वनाएर पाँच वटा वडामा विभाजन गरि नेपालको सुदुरपूर्वी सुन्दर इलाम जिल्लाको उत्तरी क्षेत्रमा अवस्थित प्राकृतिक,संस्कृतिक,धार्मिक एवं भौगोलिक रुपमा एक सुन्दर र धनी स्थानीय तह हो । देशमा कूल ७५३ स्थानीय तह मध्ये सन्दकपुर गाउँपालिका जनसंख्याको हिसावले १३३ औ सानो स्थानीय तह हो भने क्षेत्रफलको आधारमा ४७७ औ सानो स्थानीय तह हो । यस गाउँपालिकाको केन्द्र वडा नं.१ र ३ मा पर्ने देउराली बजार मावुमोडमा अवस्थित छ । कृषि तथा पशुपालन, वैदेशिक रोजगार तथा जडिवुटि खेती यहाँका मानिसहरुको प्रमुख व्यवसाय हो । राई, लिम्वु वाम्हण, क्षेत्री, शेर्पा, सुनुवार ,तामाङ्ग, गुरुङ्ग, मगर ,दमाइ, कामी, भुजेल भोटे र थामी जस्ता जातजाति यहाँ बसोवास गर्दछ ।यहाँ हिन्दु किराँत वौद्ध क्रिश्चियन जस्ता धर्मवालम्भी हरु बसोवास गर्दछन । साकेला वा उधौलीउभौली, दशै, तिहार, ल्होसार क्रिसमस जस्ता प्रमुख चाडपर्वहरु माईन्छ । मारुनी, संगेनी, बालन, हाकपारे केलाङ्ग, साकेला नाँच, हुर्रा, आदी यस क्षेत्रमा पाईने साँस्कृतिक नाँचहरु हुन ।उचाईको हिसावले हेर्दा यहाँको धरातलीय भूवनोट ९०० मिटर देखि ३६३६ मिटर सम्म लेकवेसी रहेको यस गाउँपालिका हावापानी, वनस्पति, जनावर तथा अन्य थुप्रै हिसावले विविधता भएको

गाउँपालिका हो । प्रसिद्ध धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल माईपोखरी यसै क्षेत्रमा पर्दछ । बिभिन्न लोपउन्मुख चराचुरुङ्गी,बनस्पतीहरु र जीवहरु जस्तै ठकठके, रेडपाण्डा चौरी यस क्षेत्रको थप आकर्षणको रुपमा रहेको छ । समग्रमा सन्दकपुर गाउँपालिका ,संस्कृतिक,धार्मिक एवं भौगोलिक र पर्यावरणीय तथा जैविक विविधताको रुपमा निकै धनी गाउँपालिका हो ।

गाउँपालिकाको नामाकरण :

यस गाउँपालिकाको नामाकरणको सम्वन्धमा अनेको किम्वदन्तीहरु छन् । स्थानीय मानिसहरुको आ- आफ्नै भनाईहरु रहेको पाइन्छ । परापूर्व कालमा ऋषिमुनीहरुले (सन्तहरुले) तपस्या गर्ने गरेको र उक्त डाडाँमा समाधी प्राप्त गरि हिउँले सन्तलाई सोही डाडाँमा पुरिएको भन्ने किम्मदन्ती रहेको छ । त्यस डाँडालाई त्यसै घटनाबाट सन्तपुर भनिएको र पछि अपभ्रंस भई सन्दकपुर नामाकरण भएको स्थानीयहरुको भनाई छ । यस सन्दकपुर डाँडा वडा न २ माईमझुवाका र वडा नं. ४ मावुको सिमानामा पर्ने समुन्द्री सतहबाट ३६३६ मीटरको उचाईमा अवस्थित छ जहाँबाट विभिन्न हिमश्रृंखलाहरुको रमणीय दृष्यहरु अवलोकन, सूर्योदय, प्राकृतिक सुन्दरता र जैविक विविधताको अवलोकनका गर्न सकिन्छ । तर्सथ प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थलका रुपमा रहेको यसै सन्दकपुर भन्ने डाँडाका नामबाट यस गाउँपालिकाको नाम राखिएको छ । नेपाल भारत सिमानामा पर्ने सन्दकपुर भारतीय पर्यटन नक्सामा सन्दकफू नामले प्रसिद्ध छ । 'सन्दक्फू' लाप्चा भाषाको शब्द हो जसको अर्थ बिखमा, उच्च पहाडी भेगमा पाइने एक बहुमुल्य बहुऔषधीको गुण भएको जडिबुट्टी भन्ने हुन्छ । सोही सन्दक्फु शब्दबाट अपभ्रम्स भई सन्दपुर नामाकरण भएको अर्का थरीको भनाई पनि रहेको छ ।

भौगोलिक अवस्थिति :

यस गाउँपालिकाको पूर्वमा भारत दार्जिलिङ जिल्लाको सिंहलिला नेशनलपार्कसँग सिमाना जोडिएको छ भने पश्चिम, उत्तर र दक्षिणमा क्रमशः इलाम नगरपालिका, पाँचथर जिल्लाको फालेलुङ गाउँपालिका र माईजोगमाई गाउँपालिका पर्दछन् । दक्षिण पश्चिममा मेची राजमार्गको समिपमा रहेको यस गाँउपालिकाको पूर्वी भागमा निर्माणाधीन सीमा सडक समेत पर्दछ । समुद्र सतहबाट औषत ९०० देखी ३६३६ मिटरको उचाईमा फैलिएको यस गाउँपालिकामा विविध हावापानी पाइन्छ । यस सन्दकपुर गाउँपालिकाको केन्द्रीय कार्यालय **२७° ००' ४९" उत्तरी अक्षांश देखी ८७° ५५'४२"** पूर्वी देशान्तरमा समुद्र सतहबाट करिब २१२१ मिटरमा माईपोखरी नजीकै रहेको ऐतिहासिक देउराली बजार, मावुमोड वडा नं. ३ सुलुवुङमा रहेको छ ।

क्षेत्रफल :

जिल्लाको कूल १७०६ वर्ग कि.मी क्षेत्रफल मध्ये १५६.०१ वर्ग कि.मी यस गाउँपालिकाले ओगटेको छ । पछिल्लो राजनैतिक विभाजनका आधारमा कूल ७५३ स्थानीय तहहरु मध्ये क्षेत्रफलको आधारमा यो गाउँपालिका ४७७ औ सानो स्थानीय तह हो भने गाउँपालिकाहरु मध्ये १३३ औ सानो स्थानमा पर्दछ । इलाम जिल्लामा रहेका दशवटा स्थानीय तह मध्ये यो छैटौं स्थानमा पर्दछ ।

भौगोलिक स्वरुप :

इलाम जिल्लाको उत्तर-पूर्वी भागमा अवस्थित यो गाउँपालिकाको माथिल्लो भूभागहरु महाभारत हिमश्रृंखलामा पर्दछ । भूवनावटको हिसावले धेरै जसो जमिन भिरालो र माथिल्लो भूभागमा ठूला ठूला चरनका फाँट र बनजंगलले ढाकेको छ भने बेसीमा केही भूभाग टारी रहेको छ । धरातलीय र हावापानीको हिसावमा विविधता भएकाले वाह्रै महिना एकै नासको हावापानी यहाँ पाइदैन । हिउँदमा माथिल्लो भागमा हिमपात हुने भएकोले निकै चिसो हुने तथा दक्षिणी क्षेत्रमा न्यानो हावापानी पाइन्छ । उत्तर तर्फ रमाईला भंज्ज्याङ्गहरु, भिराला जमिनहरु रहेका छन् भने जमुना, सुलुवङ्गको टारी गैरीगाउँ जस्ता स्थानहरुमा फाँटिला टारहरु रहेका छन् । भौगोलिक स्वरुपमा विविधता भएकै कारण उत्तर तिर खासगरी टुण्डा कोणधारी सदावहार वनस्पतिहरु, धुपिसल्ला, लेम्चोङ, सतुवा, विखमा, पाँचऔला, हड्चुर ,पाखनबेत ,यार्चागुम्वा ,चमेली, ओखेआलु, बुढीओखती, चिङ्गफीग, खानक्पा, टिमुर ,चिराइतो ,लौठसल्ला ,विभिन्न प्रजातिका चाँप,लालीगुराँस सुनाखरी तथा अन्य औषधीजन्य दुर्लभ वनस्पितिहरु र जडिवुट्टीहरु प्रचुर मात्रामा पाइन्छ भने दक्षिणी भागमा मूलत होचो र खोला किनार टारहरु, औषत समशितोष्ण हावापानी रहेको

हुनाले चिलाउने उतिस ,मलातो जस्ता विरुवाहरुको वाहुल्यता रहेको छ । यी भूभागहरुमा किवि, सुन्तला, अलैची, चिया, नस्पती, धान खेती, दलहन खेती, पशुपालन, सव्जीखेती आदिको राम्रो सम्भावना रहेको छ ।

महत्वपूर्ण पर्यटकीय गन्तव्यहरुः

सन्दकपुर गाउँपालिका इलाम जिल्लामै धेरै र महत्वपूर्ण पर्यटकीय गन्तव्यहरु रहेको स्थानीय तह हो । यसैकारण नेपाल सरकारले पर्यटन वर्ष २०२० को एक सय गन्तव्य स्थलहरुमा यस गाउँपालिकाको माईपोखरी सन्दकपुर लाई छनौट गरेको थियो भने प्रदेश नं. १ को पर्यटन संस्कृतिक ग्रामको रुपमा समेत यस अघिनै घोषण गरेको छ । यो क्षेत्र खासगरी पर्यापर्यटनका लागि नै चर्चित छ । दृश्यावलोकन, पुतली, चराचुरुङ्गी ,काडेभ्याकुर, रेडपाण्डा, थार ,घोरल, बदेल, बाघभालु ,ठकठके, विभिन्न जातका पुतलीहरु, भिरमौरी तथा वन्य जन्तु अवलोकन, पैदल यात्रा आदिका लागि यो क्षेत्र चर्चित रहँदै आएको छ । यस क्षेत्र विशेषरुपमा धार्मिक प्राकृतिक तथा ऐतिहासिक रमणीय स्थलहरुको लागि पूर्वमै प्रख्यात रहेको छ । यस गाउँपालिकाको पूर्वी सीमाना भारतको पर्यटकीय क्षेत्रसंग जोडिने भएकाले पनि यस क्षेत्रमा पर्यटन विकासको ठूलो सम्भावना रहेको कुरामा दुईमत छैन ।यस गाउँपालिकाको प्रमूख पर्यटकीय गन्तब्यहरु निम्नानुसार रहेका छन् ।

सन्दकपुरः

सन्दकपुर डाँडा परापूर्व कालमा सन्तहरुले समाधी प्राप्त गरेको पवित्र स्थान हो। सन्दकपुर गाउँपालिकाको वडा न २ माईमझुवा र वडा नं. ४ मावुको सिमानामा पर्ने समुन्द्री सतहबाट ३६३६ मीटरको उचाईमा अवस्थित महाभारत पर्वत र इलाम जिल्लाकै सबै भन्दा अग्लो स्थान हो सन्दकपुर । यस पर्यटकिय क्षेत्र सन्दकपुर भारतको गंगासागरसंग जोडिने पूर्वकै प्रसिद्ध पवित्र कन्काई माईको उद्गम स्थल पनि हो । इलाम र भारतको दार्जिलिङ्ग जिल्लाको सिमानामा अवस्थित सन्दकपुर डाँडो नेपाल, भारत, भुटान र चीनको हिमश्रृंखलाहरुको साठ्ठी बढी हिमालहरुको एकै स्थानबाट अलौकिक अतिरमणीय दृष्य अवलोकन, सूर्योदय, सूर्यास्त, प्राकृतिक सुन्दरता र जैविक विविधताको अवलोकनका लागि उतकृष्ट स्थानका रुपमा परिचित रहेको छ । विगत देखिनै भारतिय तथा तेस्रो मुलुकका पर्यटकहरुका लागि आकर्षक गन्तव्यका रुपमा रहेको यस स्थानमा भारतीय सिमावर्ती क्षेत्रबाट पक्की सडक यातायातको सुविधा रहेको छ । यता माबु, कालपोखरी, विखे भञ्ज्याङ्ग हुँदै सन्दकपुरसम्म कच्ची सडक यातायातको सुविधा पुगिसकेको छ । साथै माइमझुवाको बुधवारे, खोर्साने कालापानी श्रीहाङ्गजी कालपोखरी र साविक माइमझुवा गाविसको बुधबारे, गोरुवाले भञ्ज्याङ्ग हुँदै सन्दकपुरसम्म पुग्ने मोटर बाटो पनि खोलिएको छ । सन्दकपुरमा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरुलाई लक्षित गरी नेपाल र भारत तर्फ आधारभूत सुविधा सहितका होटलहरु सञ्चालनमा रहेका छन् । सन्दकपुर देखि २ किलोमीटर पश्चिममा अवस्थित आहालेडाँडा पनि प्राकृतिक दृश्यावलोकनका लागि रमणीय स्थान रहेको छ । विभिन्न पोखरी, झर्ना, धप्पर लगायतका दृश्यावलोकनका लागि उत्कृष्ट स्थलहरु समेत रहेका छन् । यसका साथै माइमझुवा मा अवस्थित फुस्रेपोखरी अर्को रमणीय स्थलका रुपमा रहेको छ । माइमझुवामा राई तथा गुरुङ्गजातीको संस्कृति र परम्पराको समेत अवलोकन गर्न सकिन्छ । बसोबासका लागि होमस्टे तथा ग्रामीण बजार बुधबारे हटियामा सामान्य होटलहरु रहेका छन् । छिन्तापुसम्म जानका लागि माइपोखरी हुँदै माइमझुवाको बुधबारे गोरुवालेसम्म गाडीमा गएर दुई घण्टाको पैदल मार्गको प्रयोग गर्न सकिन्छ । माइपोखरीबाट सिधै पैदल जान समेत सकिन्छ भने माइमझुवाको शेर्पेगाउँ हुँदै पनि पैदल ५ घण्टामा छिन्टापु पुग्न सकिन्छ । मेची राजमार्गमा पर्ने इलाम नगरपालिकाको बिब्ल्याँटे बजारबाट सन्दकपुर गाउँपालिकातर्फको सडक छुटिन्छ । यो सडक माईपोखरी हुँदै माईमझुवातर्फ बढ्दछ ।

टोड्के झरनाः

सन्दकपुर गाउँपालिका वाड नं २ (साविकको माइमझुवा गाविसको वडा नं. ३ मा) रहेको, समुन्द्री सतहबाट १६०० मीटर उचाईमा अवस्थित टोड्के झर्ना ८५ मीटर अग्लो छ । माईमझुवा र मावुको सिमाना माईखोला देखि करीव ४० मीटर पश्चिममा रहेको यो झर्ना ईलामकै अग्लो झर्ना हो । झर्नाको अवलोकनका लागि सयौं आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरु वर्षेनी यहाँ आँउने गर्दछन् । जंगलका माझमा पहराका वीचबाट झर्ने यो झर्नाको केही माथि

समेत करिव ६० मिटरको अर्को झर्ना रहेकोले निकै रमणीय पर्यटकीय गन्तब्यका रुपमा परिचित छ । यहाँ सम्म पुग्न गाडीको बाटो र ट्रेकिङ मार्ग समेत विकास भईसकेको अवस्था छ ।

ताल पोखरीः

यस पोखरी सन्दकपुर गाउँपालिकाको वडा नं. २ माईमझुवामा धप्पर भन्दा केही माथी पर्दछ । यहाँ बाट कञ्चनजंगाको छायाँ बहुत सुन्दर मनै लोभ्याउने दृष्य देखिन्छ । याथै यस वडामा फुस्रे पोखरी लगायतका कालीका पोखरी,जौले पोखरी,गुफा पोखरीहरु पनि रहेको छ जुन अति सुन्दर रहेको छ ।

माईपोखरीः

जिल्ला सदरमुकाम इलाम बजारबाट करीव १७ किलोमिटर उत्तरमा रहेको सन्दकपुर गाउँपालिका वडा नं १ र ३ को सीमानामा पर्ने माइपोखरी नेपालकै एक आकर्षक पर्यटकीय गन्तब्य, धार्मिक आस्थाको केन्द्र र जैविक विविधताले धनी क्षेत्रका रुपमा रहेका छ । माइपोखरी क्षेत्र इलाम जिल्लाको पर्यटकीय पर्यायका रुपमा रहँदै आएको छ । यस क्षेत्रको प्रमुख आकर्षण गन्तव्य माइपोखरीलाई २८ अक्टोवर सन् २००८ मा विश्व रामसार सूची अर्न्तगत सूचिकृत गरी नेपालको नवौं र मध्यपहाडी क्षेत्रको पहिलो रामसार क्षेत्र घोषणा गरे पछि यसको विश्वव्यापी पहिचान समेत स्थापित भैसकेको छ । नौवटा कुनामा फैलिएको माइपोखरीलाई प्रकृतिको सुन्दर अनुपम सिर्जनाका रुपमा लिइने गरिन्छ ।

माइपोखरीको नामाकरणमा 'माइ' अर्थात् आमा भन्ने शव्द जोडिएकाले पनि यसको महत्व अझै स्पष्ट दर्साउँछ जसको अर्थ पोखरीहरुको पनि आमा भन्ने लाग्दछ । माईपोखरीलाई साक्षत देवीका रुपमा मानिन्छ यहाँ बलिप्रथा भने निषेध रहेको छ । मनोकामना पूर्ण होस् भनेर भाकल गर्ने र परेवा उडाउने प्रचलन रहेको छ । धार्मिक आस्थाको केन्द्र रहेको यस क्षेत्रका बारेमा अनगिन्ति किम्बदन्तीहरु रहेका छन् । माइपोखरीको इतिवृत्त भन्ने पुस्तकमा टंक सुवेदीले लेख्नु भएको लेखका अनुसार मरुत राजाले यस ठाँउमा आएर नौवटा कुनामा नौवटै मन्दिर स्थापना गरि नवदुर्गाको पुजा गरी सो पुजा विसर्जन पश्चात पुजा स्थान सुरक्षित होस् भनी गंङ्गाजीको आराधना गर्दा जल उत्पन्न भएको जनश्रुति रहेको छ । कुनै समयमा पोखरी वरिपरिका रुख विरुवाबाट पोखरीमा खसेका पातपतिङ्गरहरु चराचुरुंङ्गीहरुले टिपेर बाहिर फ्याँक्ने गरेको कुराहरु सुन्न पाइन्छ । स्थानीयको भनाई अनुसार पहिले परापूर्वकालमा पोखरीमा पञ्चैबाजा, शंखघण्ट बज्ने गरेको र हाल पनि पोखरीबाट आकस्मत अनौठो ज्योति निस्कने र तुरुन्तै लोप हुने गरेको रहस्य स्थानीयबासीहरु व्यक्त गर्दछन् । द्वापार युगको अन्त्यमा पाँच पाण्डवहरु वनबास रहने क्रममा बराहक्षेत्र, अर्जुनधारा हुँदै माइपोखरीसम्म आई फर्किएको जनश्रुति समेत पाइन्छ । यसै गरी राजा मारुतका साथमा उनकी 'इला' नाम गरेकी छोरी पनि आएकी थिइन् र उनै 'इला' बाट यस जिल्लाको नाम नै इलाम रहन गएको हो भन्ने जनश्रुति समेत रहेको छ । माइपोखरीलाई हिन्दु, बौद्ध र किराँत धर्मको त्रिधार्मीक स्थल र आस्थाका रुपमा लिईन्छ । साथै हिन्दु धर्म अन्तर्गतका पुरणहरुमा यस पोखरीको वारेमा व्याख्या गरेको पाइन्छ । माइपोखरी परिसरमा सत्यधुनी आश्रम, निर्मल माइआश्रम, टाँसी छोलिङ्ग गुम्बा, शिवालय, सरस्वती मन्दिर तथा भगवती मन्दिर रहेका छन् । वैशाखे पुर्णिमा र ठुली एकादशीका दिन माइपोखरीमा विशेष पुजा अर्चना र मेला लाग्ने परम्परा रही आएको छ । धार्मिक तथा सांस्कृतिक विविधताले धनी यस क्षेत्रका समुदायको माइपोखरी प्रतिको आस्था भने समान रहेकोछ । सबै धर्म संस्कृतिको संगम रहेको माइपोखरीले सिंगो इलामको सास्कृतिक सम्भयताको प्रतिविम्बित गर्ने कुरा सहप्राध्यापक युद्धप्रसाद बैद्यले '**माइपोखरीको इतिवृत्त**' नामक पुस्तक भित्र आफ्नो लेखमा उल्लेख गर्नु भएकोछ ।

९० हेक्टर मा फैलिएको यस सिमसार माईपोखरी क्षेत्र जैविक विविधताका दृष्टिले समेत उत्तिकै महत्वपूर्ण रहेको छ । यस क्षेत्रमा ४ प्रजातीका लालीगुँरास, ३ प्रजातीका चाप, कटुस, लौठ सल्ला, भद्रासे, सल्ला, १६ प्रजातीका सुनाखरी, ६२ प्रजातीका जडिबुटी सहित ३०० प्रजातीका फुलफुल्ने र नेपालमा मात्र पाइने गलैचे झ्याँउ (Peat moss) वैज्ञानिक नाम (Sphagnum Nepalense H.suzuki), लेउ, उन्यू, लगायतका वनस्पति पाइन्छन् । लोपोन्मुख पानी गोहोरो (ठकठके) (Himalayan Salamander), लोखर्के, ओत, भ्यागुत्ता, पाहा, चमेरो, मृग, सर्प लगायत १२ प्रजातीका जलचर, ६ प्रजातीका उभयचर, ३ प्रजातीका माछा, १४ प्रजातीका स्तनधारी र ३०० भन्दा बढी प्रजातीका चराचुरुङ्गीहरु रहेका छन् ।

माईपोखरीमा खास गरी तीन थरिका पर्यटकहरु आउने गर्दछन् । पहिलो धार्मिक आस्थाका आधारमा आउने, दोस्रो यहाँको प्राकृतिक सुन्दरता र सम्पदाको अवलोकन गर्न आउने र तेश्रो यहाँको सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक, तथा वातावरणीय पक्षको अध्ययन अनुसन्धान, संरक्षण र विकासमा लागि पर्ने मानिसहरु आउने गर्दछने । इलामको उत्तरी क्षेत्र प्रवेशको लागि एउटा सजिलो मार्ग भएका कारण समेत यस क्षेत्रमा पर्यटकहरु धेरै संख्यामा वर्षै भरि आउने गर्दछन् । यातायातको सुविधाले समेत यस क्षेत्रमा आउने जाने पर्यटकहरुलाई सजिलो भएको छ । जिल्लाका अन्य गन्तब्यहरुसँग यसको सम्पर्क र सञ्जाल बनाउन सके आगामी दिनमा यस क्षेत्रको पर्यटकीय विकासमा थप टेवा पुग्ने देखिन्छ ।

हाँगेथामः

सन्दकपुर गाउँपालिका वडा नं ५ जमुनामा समुन्द्री सतहबाट करिव २१७० मिटर उचाईमा अवस्थित हाँगेथाम प्रकृतिप्रेमी, संरक्षणकर्मी र पर्यटकहरुका लागि आकर्षक गन्तव्य हो । हाँगेथाम क्षेत्र प्राकृतिक सम्पदा, जैविक विविधताले धनी आकर्षक भूपरिदृश्य, धार्मिक तथा पर्यटकीय दृष्टिले इलाम जिल्लाको उत्कृष्ट गन्तव्य पनि रहेकोछ । स्वच्छ चिसो हावापनी, छिनछिनमा परिवर्तन हुने मौसम, भुइँ कुहिरोको सेताम्य दृश्य, चराचुरुङ्गीहरुको चिरविर आवाज, घना वनजंगल र इलाम जिल्लाका अधिकांश भागका दृश्यहरु देखिने यस क्षेत्रमा पुग्ने जोकोहिको मन आनन्दित हुन्छ । विश्वमै दुर्लभ मानिएको हाब्रे (रेडपाण्डा), थार, ध्वाँसे चितुवा, कालो भालु, चरीबाघ, राजपंखी, ठकठके लगायतका वन्यजन्तु, काँडेभ्याकुर, मुनाल, चिल, पानीहाँस लगायत मौसम अनुसार टाढाटाढाबाट बसाई सरी आउने चराचुरुङ्गीहरु (Migratory Birds), र लालीगुँरास, चाँप, लौठसल्ला, सुनाखरी, चिराइतो, बान्टे, बज्राँठ, कटुस, लगायत धेरै जडिबुटीहरु यस क्षेत्रमा पाइन्छन् । चरा अवलोकनका लागि यो क्षेत्र विश्वमै प्रसिद्ध रहेको संरक्षणका पुस्तकहरुमा पढ्न पाइन्छ । जैविक विविधता सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान र अवलोकनका लागि विभिन्न देशहरुबाट मानिसहरु यस क्षेत्रमा आउने गरेका छन् ।

हाँगेथाम क्षेत्रको धार्मिक र साँस्कृतिक महत्व पनि उत्तिकै रहेको छ । हिन्दु, बौद्ध, र किराँत समुदायले यस क्षेत्रलाई विशेष धार्मिक आस्थाले हेर्ने गरेका छन् । नागपुजा, ल्होसारपर्वको अवसरमा विशेष पुजाआजा र भाकल गर्ने परम्परा रहँदै आएकोछ । यस बाहेक जैविक विविधताको अध्ययन, अनुसन्धान र अवलोकन, पिकनिक, प्राकृतिक दृश्यावलोकन, स्थानीय संस्कृति, परम्परा र रहनसहनको अवलोकनका लागि आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरु यहाँ आउने गरेकाछन् । हाँगेथाम क्षेत्रमा शेर्पा, राई गुरुङ्ग र तामाङ्ग समुदायको सानो बस्ती रहेको छ । यहाँ ग्रामीण रहनसहनको भरपुर आनन्द लिन सकिन्छ । इलाम सदरमुकाम नजीकै रहेको विब्ल्याँटे बजारबाट मोटर चढी जमुनाको हाँगेथाम पुग्न सकिन्छ । हाँगेथामबाट भारततर्फको सिमावर्ती क्षेत्र कैयाँकट्टा, गैरीबास, जौबारी हुँदै सन्दकपुरको मनोरम दृष्यको अवलोकन गर्न जान सकिन्छ ।

चोयाटार सामुदायिक वन :

सन्दकपुर गाउँपालिका वडा नं. ५ जमुनामा अवस्थित चोयाटार सामुदायिक वन विश्वकै दुर्लभ वन्यजन्तु रेडपाण्डाको संरक्षण र ग्रामीण पर्यटनको प्रारम्भसँगै भर्खरै विकसित हुँदै गएको पर्यापर्यटकीय स्थल हो । स्थानीय समुदायले यस वन क्षेत्रमा रेडपाण्डाको बासस्थान संरक्षण गरी आगन्तुक आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरुको लागि रेडपाण्डा अवलोकन गर्ने व्यवस्था मिलाएको छ । मालिङ्गाको भण्डार रहेको यस स्थानमा , स्थानीय स्तरमा होमस्टे प्रणालीको व्यवस्था छ । चोयाटार पुग्नका लागि इलाम सदरमुकाम नजीकैको विब्ल्याँटे बजारबाट सडक यातायातको माध्यमले जमुनाको बुधबारे बजार हुदै इङ्ला चोयाटार पुग्न सकिन्छ ।

जौबारी, तुम्लिङ्ग र मेग्मा :

सन्दकपुर गाउँपालिका वडा न. ५ जमुनाको पूर्वीउत्तर भेगमा अवस्थित जौबारी सिमावर्ती व्यापारिक थलो र पर्यटकीय स्थल हो । इलाम जिल्लाका विभिन्न प्राकृतिक स्थानहरुको दृश्यावलोकन, सगरमाथा, कञ्चनजंघा लगायतका हिमश्रृंखलाहरुको दृश्यावलोकन तथा शेर्पा, भोटिया रहनसहन र संस्कृतिको अवलोकनका लागि जौबारी परिचित रहेको छ । जौबारीबाट ४ किलोमिटर दक्षिणको भारतीय सिमावर्ती क्षेत्रमा अर्को सानो वस्ती तुम्लिङ्ग र

त्यसभन्दा २ किलोमिटर दक्षिणमा मेग्मा अवस्थित रहेको छ । यस क्षेत्रमा सिमावर्ती ट्रेकिङ रुट (Boarder Trekking Route), नेपाल तथा भारतीय क्षेत्रको दृश्यावलोकन, सिंहलिला नेशनल पार्कको अवलोकन प्रमुख आकर्षणका रुपमा रहेकाछन् । खास गरी भारतीय भूमि हुँदै सन्दकपुर आउने भारतीय तथा तेश्रो मुलुकका पर्यटकहरु यहि मार्ग भएर जाने हुदाँ दिनहुँजसो यस क्षेत्रमा पर्यटकहरुको चहलपहल भइरहन्छ । पर्यटकहरुका लागि खान तथा बस्नको आधारभूत सुविधा सम्पन्न होटलहरु यस क्षेत्रमा रहेका छन् । इलाम बजार विल्ल्याटे बजार सुलवुङ सापकोटा डाँडा जमुना ईङ्गलाहँदै जौवारी पुग्न सकिन्छ भने अर्को बाटो इलाम सदरमुकामबाट नयाँबजार थुम्के हुँदै वा पशुपतिनगर गोर्खे लामिधुरा हुँदै यी स्थानहरुसम्म मोटरबाटो या पैदलयात्रा गरी पुग्न सकिन्छ । जौबारीमा नेपाल सरकारको आलु विकास तथा अनुशन्धान केन्द्र रहेको छ जहाँ करिव १३६ जातिका आलुहरु उत्पादन गरी आलु उत्पादनको क्षेत्रमा राम्रो परिचय बनाएको छ ।

माबुथाम :

सन्दकपुर गाउँपालिका वडा नं. ४ माबुमा अवस्थित माबुथाम र आसपासका क्षेत्रहरु पर्यटकीय दृष्टिले निकै रमणीय क्षेत्रका रुपमा रहेका छन् । यस क्षेत्रमा रहेको बौद्ध समुदायको साधना केन्द्र डुख्याङ गुफा, बौद्ध गुम्बा, रमिते ढुङ्गा,चमेरे गुफा, माबुथाम, बालागुरु गुफा, दोबाटे, लालबास सिमसार क्षेत्र, विश्वकै दुर्लभ वन्यजन्तु रेडपाण्डा पाइने स्थान हो । भारतीय सिमावर्ती क्षेत्र, कालपोखरी र बिखेभञ्ज्याङ्ग पर्यटकीय आकर्षणका क्षेत्रहरु हुन् । यस स्थानबाट नजीकै रहेको अर्को पर्यटकीय गन्तब्य सन्दकपुर समेत जान सकिन्छ । प्राकृतिक दृश्यावलोकन, जैविक विविधता अवलोकन तथा ग्रामीण रहनसहनको अध्ययनका लागि यो क्षेत्र महत्वपुर्ण रहेकोछ । मेची राजमार्गको विल्ल्याँटे, सुलुबुङ्ग, माइखोला, सोमबारे बजार हुँदै जीपबाट लगभग डेढ घण्टाको यात्रामा माबुथाम पुग्न सकिन्छ । यस भेगमा पर्यटकहरुका लागि सिमित संख्यामा होटल र होमस्टेहरु सञ्चालित रहेका छन् ।

चन्द्रपाल थेवे धाप पोखरी:

सन्दकपुर गाउँपालिका वडा नं. ५ जमुनामा अवस्थित चन्द्रपाल थेवे धाप पोखरी प्राकृतिक रुपमा रहेको सिमासार क्षेत्रमा बाँध बाँधी बनाइएको इलाम जिल्लाकै सबैभन्दा ठूलो मानव निर्मित जलाशय हो । यसको निर्माण २०७१ सालबाट शुरु भएको हो । यो करिब ५० रोपनी क्षेत्रफलमा फैलिएको छ । यस पोखरी वरिपरि १३ बटा पानीका मुहानहरु रहेका छन् । । धेरै प्राकृतिक पर्यटकीय उपज भएको इलाममा यो मुख्य मानव निर्मित पर्यटकीय उपज हो । यो जलाशयको निर्माणसंगै हरेक नयाँ बर्षको पहिलो दिन यहाँ विशेष मनोरञ्नात्मक सांस्कृतिक मेला आयोजना गर्ने कार्यक्रम गर्न थालिएको छ । यस पोखरीमा विभिन्न प्रकारका माछा पाईनका साथै फिसिङ र डुङ्गा सयर समेत गर्ने व्यवस्था भएकोले पर्यटकको मन जित्न सफल भएको छ ।

छिन्टाप्पु :

करिव ३३०० मिटरको उचाईमा रहेको यस छिन्टाप्पु डाँडा पाँचथर जिल्लाको फिदिम नगरपालिकाको सिमानालाई छुने वडा नं. १ माईपोखरी र वडा नं. २ को सिमानामा पर्ने उत्तरी भेगमा पर्दछ । यस क्षेत्रमा डाँफे,रेडपाण्डा, चितुवा, घोरल, भालु बाँदेल जस्ता बहुमुल्य जनावारहरु पाउन सकिन्छ । यसका साथै यस क्षेत्र हिँउदमा सेताम्य हिउले ढाक्ने भएकोले यस क्षेत्रमा बहुमुल्य हिमाली जडिबुट्टी जस्तै विखुप्मा सतुवा, पाखानवेद, चिराईतो आदि प्रसस्त पाईन्छ । यो ईलामकै एकै ठाँउमा सवै भन्दा धेरै करिव १८ प्रजातिका लालिगुराँस पाईने क्षेत्र पनि हो । छिन्टप्पुबाट कञ्चनजंगा हिमश्रीङ्खला र १४ वटा जिल्ला एकै स्थानबाट अवलोकन गर्न सकिन्छ । यहाँ चारबटा ससाना पोखरी रहेको छ जुन अति सुन्दर छ जहाँ हिमालको प्रतिविम्बले झन मनमोहक बनाएको छ । ढुंगामा ओखल आकृतिमा पानी पलाएको अद्‌भूत प्राकृतिक स्थल रहेको छ यो ईलाम जिल्लाको चार माई मध्ये पवित्र खोला पुवामाई वा पुवाखोलाको उद्यगम स्थल पनि हो ।साथै माईपोखरी कै भित्ते भन्ने ठाउँमा स्याल ढाँडे गुफा करिव २५ फीट लम्बाई भएको गुफा रहको छ जहाँ प्रत्येक वर्ष शिवरात्रीको दिन ठुलो मेला लाग्ने गर्दछ ।

माईखोला र पुवाखोला

माईखोला, एक पवित्र धार्मिक तथा प्रकृतिक रुपमा रहेको सदावहार वहने महाभारत पर्वतकै उच्च स्थान सन्दकपुरबाट उत्पती भएको ईलामकै सवैभन्दा ठूलो खोला हो जसलाई झापा जिल्लामा कन्काईमाई नामले समेत चिनिन्छ । साथै पुवाखोला, गिताङ खोला, धुवाखोला, पाहा खोला, निवा खोला, राते खोला, ईङ्ला खोला, छाँगे खोला (झरना) ,समाहा खोला, सानीमाई खोला,चमेरे खोला,भालु खोला जस्ता दर्जनौ खोला तथा अन्य धेरै सासाना खोल्सा खोल्सीहरु रहेकोले यस गाउँपालिका इलामकै सवै भन्दा बढी पानीको स्रोत भएको गाउँपालिकाको रुपमा रहेको छ । जसले गर्दा पर्यावरणीय सन्तुलन, सिचाई, खानेपानी तथा जलविद्युत उत्पादनको लागि यो भूमीको ठलो महत्व रहेको छ ।

साथै सन्दकपुर गाउँपालिका प्रदेश नं.१ कै प्रमूख गन्तव्य स्थल र संस्कृतिक ग्रामको रुपमा घोषणा भएको र संघ सरकारको एक सय गन्तव्य स्थलहरु मध्ये उत्कृष्ट दश गन्तव्य स्थलको रुपमा समेत छनौट भईसकेको हुनाले पनि यस गाउँपालिकाको महत्वलाई उजागर गर्दछ ।

समग्रमा हेर्दा पर्यटकीय स्थलहरुको उद्गम भूमि, विभिन्न किसिमको हावापानी, संस्कृति, भेषभुषा, रितिरिवाज,भाषा,जातजाति वसोवास गरेको भुमि हो भने अनेकौ जडिवुटीले भरिएको वन क्षेत्र नौ वटा जलविधुत आयोजनाको मुहान रहेको साथै अनन्त विकासका संभावनाहरुलाई थेगिरहने अवसर यस गाउँपालिकाले पाएको छ ।

१.१.२ .विद्यामान अवस्थाको समिक्षा

कमजोर पक्ष :

- हाम्रो गाउँपालिकामा भएको प्राकृतिक स्रोत साधनको जल,जमिन, जंगल , जनशक्तिको सहि ठाउँमा सही तरिकाले सदुपयोग हुन नसक्नु ।
- आफनो सँस्कृती ,भाषा , भेषभुषा र भोजनलाई अनुकरण नर्गनु ।
- हामीसंग रहेका सन्दकपुर, टोड्के झरना, माईपोखरी, हाँगेथाम , चोयाटार सामुदायीक वन , जौवारी तुम्लीङ्ग मेग्मा, माबुथाम र चन्द्रपाल थेवे धाप पोखरी,छिनटापु,चमेरेगुफा,भालजुरे पानी,सुतुलुङ खरिबोटे ढुंगा,हाडी दह,विखे भन्ज्याङ्ग जस्ता हिराका रुपमा रहेका अत्यन्त सुन्दर पर्यटकीय गन्तव्यहरुलाई दुनियाको अगाडि चिनाउन नसक्नु वा प्रचारप्रसार गर्न नसक्नु र पर्यटन उद्योगका पुर्वाधारको विकास नहुनु, “ हामीले, हाम्रो लागि ,हामिले नै गर्नु पर्छ” भन्ने भावनाको समेत कमी हुनुनै यस गाउँपालिकाको कमजोर पक्ष हो ।
- संघीय र प्रदेश कानुनको अभाव रहनु त्यस माथि दैनिक गतिविधि संचालन गर्न आवश्यक पर्ने गाउँपालिकाको आफ्नै नीति, नियम, कार्यविधिहरुको यथेष्ट निर्माण भईनसक्नु साथै भएका कानुनहरुको प्रयोग या कार्यान्वयनमा समेत सैद्धान्तिक र व्यवहारिकरुपमा नमिलेको अवस्थालाई चर्नि नसक्नु पनि हाम्रो कमजोरी हो ।
- उचित किसिमको विकास प्रणालीहरुको थालनी र विकास गर्न नसक्नु साथै पर्याप्त मात्रामा आन्तरिक स्रोतको यथेष्ट बृद्धि गर्न नसक्नु वा जुटाउनु नसक्नु हाम्रो प्रमूख चुनौती साथै कमजोरी पनि हो ।
- आधुनिक वैज्ञानिक प्रणालीबाट कृषि र पर्यटनको विकास गर्न नसक्नु,औधोगिकीकरण र स्थानीय उत्पादनलाई वजारीकरण गर्न नसक्नु पनि हाम्रो कमजोरी हो ।
- अन्याधुनकि प्राविधिक उपकरणको अभाव र प्रयोग नहुनु ,श्रम गर्न सक्ने युवाहरु विदेशिनु तथा दक्ष जनशत्तिको अभाव रहेको छ ।
- हामीले अन्तर स्थानीय तह तथा संघ र प्रदेश सरकार संघको समन्वय ,सहकार्य गर्न नसक्नु गम्भीर कमजोरी हो ।
- सवै जनताहरुमा विकास हामीले आफ्नै सहभागितामा गरि भावानात्मक एकताको विकास गर्न नसक्नु पनि हाम्रो कमजोरी हो ।

- यथेष्टमात्रामा आधुनिक सूचना प्रणालीको प्रयोग गरी कानुन अनुसार संस्थागतरुपमा प्रणालीहरु विकास गर्न नसक्नु ।

अवसर

- संविधानले प्रदत्त गरेको अधिकारको प्रयोग गरि स्थानीय तहको चौतर्फी विकास गर्न सकिने ।
- माइपोखरी धार्मिक, पर्यटकीय तथा जैविक विविधताको महत्वपूर्ण स्थल रहेकाले मध्य पहाडी क्षेत्रको पहिलो रामसार क्षेत्र सिमसार क्षेत्रको रुपमा घोषित हुनु ।
- पर्यटकीय, धार्मिक तथा जैविक विविधताको प्रसस्त सम्भावना भएकोले यसको समुचित सदुपयोग गरि धार्मिक पर्यटन विकास गरी आय आर्जनको क्षेत्र र दायरा वढाउन सकिने ।
- गाउँपालिका क्षेत्रमा धार्मिक, सामुदायिक र निजीवनहरु प्रसस्त भएकोले यसको सदुपयोग गरि व्यक्तिगत र सार्वजनिक क्षेत्रको आय आर्जन गर्न सकिने ।
- गाउँपालिकाको अधिकांश क्षेत्रमा विभिन्न जडिबुटि, लोक्ता, लोठ सल्ला, चिराइतो लगायतका जडिबुटि तथा विभिन्न फुल प्रजातिका अर्किड, लागिगुराँस, चाँप जस्ता लोपोन्मुख बनस्पती र जडिबुटि पाइने हुनाले यसको संरक्षण सम्बर्द्धन र प्रचार प्रसार गरि आय आर्जन बृद्धि गर्न सकिने ।
- यस गाउँपालिकामा पानीको अत्यन्त धेरै स्रोतहरु रहेको छ जसको प्रयोगबाट व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालन गरी दुधजन्य, मासुजन्य र कृषिजन्य बस्तुको उत्पादन गरी आन्तरिक र वाह्य बजारमा वजारीकरण गर्न सके उत्पादक तथा व्यवसायिक कृषकहरुलाई समेत ठूलो आर्थिक लाभ हासिल गर्न सक्ने।
- यस गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका पर्यटकिय क्षेत्रहरु माइपोखरी, सन्दकपुर, टोड्के झरना, माबुथाम, हाँगेथाम, धापपोखरी, छिन्तापु जस्ता पर्यटकिय गन्तव्यहरुको सुधार र संरक्षण गरि आन्तरिक र बाह्य पर्यटकका लागि घुम्ने र रम्ने ठाउँको रुपमा विकास गरि स्वरोजगार र आर्थिक आर्जनको अवसर सृजना गर्न सकिने ।
- विश्वमा दुर्लभ काडेभ्याकुर, रेडपाण्डा, ठकठके झारल, घोरल लगायत अति लोपोन्मुख बन्यजन्तु तथा पंक्षिहरु समेत यस क्षेत्रमा पाइने हुँदा यसको प्रचार प्रसारमा र समन्वय गरि पर्यटक भित्राउने खालका गतिविधि संचालन गर्न सकिने ।
- जिल्लाकै प्रसिद्ध माईखोला यसै गाउँपालिकामा उत्पती भई बग्ने भएकाले यसको प्रयोगवाट लघु तथा ठुला जलविद्युत आयोजनाहरु संचालन गरी गाउँपालिका आत्मनिर्भर बनाउन सकिने ।
- गाउँपालिकाको उतरि भेगमा खुल्ला चरिचरनको क्षेत्र भएकाले व्यवसायिक पशुपालन गर्नको लागि उपयुक्त वातावरण भएकाले यसको प्रयोग र विकास गर्न सकिने ।
- यस क्षेत्रको अधिकांस डाडाँकाडा चियाले ढाकेको हुनाले यसको उत्पादन तथा बजारीकरणका लागि स्थानिय पहल गरि वाह्य वजारहरुमा चियाको बजार विस्तार गर्ने अवसर रहेको छ ।
- इलाम र पाँचथरको सिमावर्ति क्षेत्र छिन्टापुमा प्याराग्लाइडीङको सम्भावना देखिएकोले यसको अध्ययन गरी संचालनका लागि पहल गर्न सकिने ।
- गाउँपालीका क्षेत्रका अधिकांश यूवाहरु अन्यत्र पलायन हुने विगत देखिको समस्या न्यूनिकरणका लागि युवा लक्षित स्वरोजगारमुलक तालिम, शिपमुलक तालिम र लगानिमैत्री वातावरणको सृजना गरि काठजन्य उद्योग, कृषिजन्य उद्योग, पशुजन्य उद्योगहरुको स्थापना गरि रोजगार र आर्थिक विकास गर्न सकिन्छ ।
- विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जाको प्रयोगका लागि स्थानियलाई प्रोत्साहन गर्ने र सो सम्वन्धि क्रियाकलापहरु संचालन गर्न सकिने जसवाट बनमाथि बड्दो चाप घटाउन सहयोग प्रदान गर्ने छ ।
- किवि जोन, पकेट क्षेत्र, प्रदेश नं. १ को सांस्कृतिक ग्राम संघको एक सय वटा गन्तव्य मध्ये उत्कृष्ट दस स्थान भित्र सूचिकृत गरिएको यो अत्यन्तै ठूलो अवसर हो ।
- स्लेट स्टोन मार्वल चुन खानीको क्षेत्र रहेको साथै खाने पानी तथा नदीनाला पानीको श्रोत पर्याप्त रहेको ।

- यहाँ रहेको अगुवा किसान,बुद्धिजीवी, व्यापारी, लाहुरे, उच्च तहका कर्मचारी, युवायुवती जस्ता मानव संसाधनहरुको आर्थिक एव बौद्धिक सहयोग लिई पर्यटन कृषि तथा अन्य क्षेत्रमा बढी भन्दा बढी फाईदा लिन सकिने ।
- लेम्चोङ्ग, तितेपातिको बाष्पीकरणवाट तेल उत्पादन गर्ने , सीस्नुको प्रशोधन ,अल्लोकपडा उत्पादन,नेपाली कागजको उत्पादनको प्रचुर संभावना रहेकोछ ।
- समग्रमा हेर्दा यस गाउँपालिका क्षेत्रलाई पर्यापयटन,कृषि र जडिवुट्टी उत्पादनबाट मनग्ये विकास र समवृद्धि तर्फ उन्मुख गराउन पर्याप्त प्राकृतिक श्रोतसाधन रहनु यस गाउँपालिकाको अवसरको रुपमा लिन सकिन्छ ।

चुनौति :

- स्थानीय समुदाय, सरकारी स्थानीय तथा जिल्ला स्तरीय विषयगत निकाय तथा गैर सरकारी संस्थाहरुको विच समन्वय, सहकार्य र सहअस्तित्वको कायम गर्नु ।
- गाउँपालीका क्षेत्रमा प्राविधिक मानवीय जनशक्तिको कमीलाई सन्तुलन कायम गर्नु ।
- भौतिक विकासका लागि असन्तुलित भौगोलिक अवस्थालाई चिर्दै दिगो विकास गर्नु ।
- गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेको र उत्पादित बौद्धिक मानविय सम्पतीको प्रयोग गर्नु ।
- गाउँपालिका क्षेत्रमा यातायातको सहज पहुँच नभएकाले उत्पादित कृषि उपजको सहज वजारीकरण गर्नु ।
- विद्यमान धार्मिक तथा प्राकृतिक पर्यटकिय स्थल जोड्ने सड्क स्तरउन्नती नहुनु तथा पर्यटन प्रर्वद्धन सम्वन्धि कार्यक्रमहरु संचालन गर्नु ।
- लोप हुन लागेका स्थानिय भाषा, संस्कृति, भेषभुषा संरक्षणका लागि सास्कृतिक संग्राहालय निर्माण सहित संरक्षण गर्नु ।
- गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक विद्यालयहरुको भौतिक एवं शैक्षिक गुणस्तरको स्तरउन्नती गरि वजारमा विक्न सक्ने योग्य जनशक्तिहरुको उत्पादन गर्नु ।
- परम्परागत रुपले गरिने खेतिबालीलाई प्रविधि प्रयोग गरी आधुनिकिकरण यन्त्रीकरण गरी छिटो र धेरै आम्दानी गर्ने खालका खेतिवालि गर्ने परिपाटिको विकास गर्नु ।
- सन्दकपुर गाउँपालिका पशुपालनका लागि जिल्लाकै उत्कृष्ठ ठाउँ भएकाले परम्परा देखि पाल्दै आएका चौरी, गाई लगायतका पशुहरुको संरक्षण सहित उन्नत जातका पशुपालन व्यवसायको प्रर्वद्धन गरी स्थानिय स्तरमै रोजगारको अवसर सृजना गर्नु ।
- यहाँका अधिकांश यूवाहरु वैदेशिक रोजगार तथा बैदेशिक सुरक्षा निकायमा कार्यरत रहेकोले उनीहरु व्यक्तिगत रुपमा आर्थिक हिसावले सम्मुन्नत समुदायको बाहुल्य रहेको छ । तर पनि पुंजि परिचालनको उपयुक्त संयन्त्र र वातावरण नभएकाले बसाइ सराइलाई रोकी पुंजि तथा जनशत्ती पलायनबाट रोक्न सक्नु हाम्रो लागि ठूलो चुनौती हो ।
- हाल विश्वभर फैलिरहेको महामारी कोभिड १९ (कोरोना भाईरस) रोकथाम र नियन्त्रण गर्दै जनताको स्वास्थ्य स्थितिलाई सुरक्षित वनाउँदै आर्थिक,सामाजिक, शैक्षिक र अन्य गतिविधिहरुलाई सञ्चालन गर्न अत्यन्त गम्भीर र ठूलो चुनौतीरुपमा रहेको छ ।
- स्वास्थ्य केन्द्र/चौकीहरुको क्षमता विकास तथा दक्ष प्राविधिक जनशक्तिको नियमित उपलब्ध हुन नसक्नु साथै प्रसूती सेवा संचालन गर्न नसक्नाले महिला तथा वालवालिकाहरुको अकालमा ज्यान जान सक्ने खतरालाई सामना गर्नु ।
- गाउँपालिका क्षेत्रको विकासका लागि योजनाहरुको प्राथमिकिकरण नगरी विकास योजना अगाडी बढाउने पद्धतिले विकासमा निश्क्रिय सहभागीताको अवस्था ल्याएकोमा यसलाई चिर्न सक्नु पनि हाम्रो चुनौती हो ।
- जलवायू परिवर्तनको असरले कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा परेको असर न्यूनिकरणकालागि पहल कदमी गर्नु ।
- किटनासक औषधीको प्रयोगले पर्यावरणमा प्रतिकुल प्रभाव परेको छ, यसको प्रयोग न्यूनिकरण गरि अर्गानिक खेति प्रणाली सम्वन्धि क्रियाकलापहरु संचालन गर्नु ।

- सार्वजनिक शौचालयको निर्माण साथै सरसफाइका लागि आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु र बजार क्षेत्रमा फोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्नु ।
- गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने चिराइटो, सिस्नु, लोक्ता, मफिटो जस्ता छिटो आम्दानी दिने जडिबुटि खेति प्रति स्थानियलाई प्रोत्साहन गर्ने खालका क्रियाकलाप तथा कार्यक्रमहरु संचालन गर्नु।
- किवी,अलैची,अदुवा,भुँइस्याउ,अकवारे खुर्सानी,डेरी उद्योग, तरकारी खेती, चिया खेती, साथै जडिवुटी खेती प्रोत्साहन गर्नु ।
- आधुनिक समाजको नाममा पश्चिममा संस्कृतिको अनुकरण गर्ने प्रवृतिको प्रभाव र वढवाका कारण यहाँका मानिसहरुको परम्परादेखि खादै आएका स्थानीय अर्गेनिक पोषणयुक्त खाद्यबस्तुहरु,परम्परागत मौलिक संस्कृति झल्किने पोषाकहरु,आनीवानी,भाषा तथा लिपिहरु क्रमश विस्तारै विस्थापित हुने अवस्थामा छन यिनिहरुको संरक्षणका लागी स्थानीय जनताहरुलाई सचेतानात्मक कार्यक्रमहरु संचालन गरी राष्ट्र निर्मामा टेवा पुऱ्याउनु ।

१.२ चालू आ.व. २०७७/७८ को नीति तथा कार्यक्रमको समिक्षा :

यस सन्दकपुर गाउँपालिकाको आर्थिक वर्ष २०७७।०७८ को लागि लिएका नीतिहरु र सो नीतिका आधारमा बनेका बजेट तथा कार्यक्रमहरुको हाल सम्मको संक्षिप्त समिक्षा :

विषयगत बजेट विवरण					
सि.न.	क्षेत्र	विनियोजित बजेट	हाल सम्म खर्च भएको बजेट रकम	प्रगति प्रतिशत%	कैफियत
१	आर्थिक विकास क्षेत्र	६,८५,६१,३८३	५,६४,९५,११७।६०	८२।४०	
२	सामाजिक विकास क्षेत्र	१५,६९,०८,०००	१३,०६,८३,७२८।६९	८३।२९	
३	पुर्वाधार विकास क्षेत्र	९,३७,१७,४८१	८,८५,५४,७१२।२३	९४।४९	
४	वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र	३,५५,४९,८५४	३,३४,३४,०४८।१९	९४।०५	सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र
५	संस्थागत विकास				
६	वितिय व्यवस्थापन				
७	प्रशासनिक खर्च	६,२४,५०,४४०	५,७५,९१,१७६।३२	९२।२२	
	जम्मा	४१,७१,८७,१५८	३६,६७,५८,७८३।०३	८७।९१	आ व को अन्त्य सम्ममा ९०% खर्च हुने अनुमान प्रक्षेपण छ

आर्थिक विकास क्षेत्रको संक्षिप्त समिक्षा :

यस चालू आर्थिक वर्षमा आर्थिक विकास अन्तर्गत कषि,पर्यटन उद्योग जस्ता क्षेत्रमा छुटिएको रकमहरुको उल्लेखीय रुपमा राम्रो कामहरु सम्पन्न भएका छन । सबै वडाका कृषिको सम्भावना अध्ययन भईसकेको र यसका आधारमा संघ तथा प्रदेश सरकारले समेत चासोको रुपमा लिएको छ । कृषि सडकहरुको निर्माण र स्तरउन्नती भएका छन् ।कृषकहरुलाई तरकारी र फलफूलको विरुवा विउविजनहरु वितरण गरिएको छ । जनता संग स्थानीय सरकार भन्ने कार्यक्रम लागू भएको छ जस अन्तर्गत पकेट क्षेत्रहरुलाई प्रर्वद्धन हुने कार्यक्रमहरु भएका छन् । माछाका भुर्रा,खसी,बोका,सुङ्गुर वितरण जस्ता कृषकमूखी कार्यक्रमहरु ल्याईएको छ । कृषकहरुलाई तालिमको व्यवस्था गरी उनीहरुको आय आर्जनको दायरा बढाउने कामहरु भएका छन् । सन्दकपुर गाउँपालिकाको भौगोलिक विषमता र

यहाँ रहेको उर्वर भूमीको प्रयोग बढी भन्दा बढी गर्न सके अझै धेरै कृषि उत्पादनमा वृद्धि गरी कृषकहरुको आयस्तर उकासी उनीहरुको जीवनशैलीमा विकास गर्न सकिन्छ ।त्यसै गरी पर्यटनको क्षेत्रमा पर्यटन प्रर्वद्धन गर्न मुख्य मुख्य पर्यटकीय स्थानहरु सन्दकपुर,टोड्के झर्ना,हाँगेथाम,जौवारी,विखेभञ्ज्याङ गोरुवाले भञ्ज्याङहरुमा सडक पुर्‍याएको छ साथै स्तरउन्नतीका कामहरु भएको छ। माईपोखरी नजिकैको जोर पोखरीको समेत विस्तृत परियोजना रिर्पोट अनुसारको कार्यहरु थालनी भएको छ । प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारबाट संचालित साना सिचाई कार्यक्रमबाट सिचाईका आयोजनाहरु पनि क्रमश अघि बढी रहेको छ। स्थानीय साना उद्यमीहरुलाई व्यावसायीक तालिम दिई उनीहरुको आय आर्जन र उद्योग प्रर्वद्धनमा प्रदेश र स्थानीय तहको समन्वयमा लघु उद्यम विकास कार्यक्रमबाट विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएको छ । गाउँपालिकाको आफ्नै तथा लघु उद्यम विकास कार्याक्रमबाट होमस्टे तालिम,सिलाई बुनाइ,मौरी घार वितरण तथा प्रविधि हस्तान्तरण गरी जनताको लागी दैनिक उपार्जन तथा व्यवासयमा सुधार ल्याउने कार्यहरु लगायतका अन्य धेरै कार्यक्रमहरु समेत सञ्चालन गरिएको छ। सहकारी क्षेत्र विभिन्न तालिम तथा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएको छ। आर्थिक विकासको समग्रमा हेर्ने हो भने सन्तोषजनक नै प्रगति रहेको छ स्थानीय सरकारको स्थापना संगै जनताहरुको क्रमश जीवनस्तर उकास्ने गर्ने कायहरु गरिएका छन्।

सामाजिक विकास क्षेत्रको संक्षिप्त समिक्षा :

सामाजिक क्षेत्र अन्तर्गत रहेका स्वास्थ्य, शिक्षा ,खानेपानी जस्ता संस्कृति प्रर्वद्धन र लैङगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा उल्लेखीय मात्रामा कार्यहरु भएका छन्। यस चालू आ व २०७७०७८ बाट सन्दकपुर गाउँपालिकामा संघ सरकारको लगानी र स्थानीय सरकारको पहलमा १५ शैयाको अस्पताल निर्माण कार्य ठेक्का लागीसकी निर्माण कार्य सुरु भईसकेको अवस्था हाम्रो लागि खुसीको कुरा र एउटा ठूलो उपलब्धी हासिल भएको छ ।कोभिड १९ को कारण आर्थिक वर्षको अन्त्य तिर आई पुग्दा स्वास्थ्य क्षेत्रमा देखिएको यस गम्भीर समस्याले सवै तिर असर पारेको छ । स्वास्थ्य क्षेत्रलाई बढी सम्वेदनशील क्षेत्रको रुपमा लिई गत आ.व.मा कार्यक्रमहरु ल्याईएको थियो तथापी सवै कार्यक्रमहरु भने गर्न सकिएन । जनताको अत्यावश्यक औषधीहरुलाई कहिले पनि कमी हुन दिईएको छैन,जनताले पाउने स्वास्थ्यका सेवाहरुलाई सरल र सहज रुपमै प्रभावकारी ढंगबाट प्रदान गरिएको छ। कोभिड १९ कोरोना भाईरस विरुद्ध जुद्धन सबै स्वास्थ्यकर्मी कर्मचारी र जनप्रतिनिधि रात दिन लागी परेको छ। यसलाई अझै पनि चिर्दै जनताका नियमीत सेवाहरु प्रदान गर्नु चुनौतीको विषय रहेको छ।
शिक्षाको क्षेत्रमा गाँउपालिकाले विषेश रुपमा ठूला ठूला कार्यक्रमहरु ल्याउन नसकेको कुरालाई छोड्ने हो भने अन्य सासाना व्यवस्थापकीय कुराहरुमा गाउँपालिकाले उल्लेखीय कार्यहरु गरेको छ । विद्यालय भवन निर्माण,मर्मत सम्भार,शौचालय निर्माण, खानेपानी र सरसफाई, खेलकुद मैदान निर्माण र विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धी वृद्धि गर्न विभिन्न समयमा शिक्षकहरुलाई तालिम तथा समितिगत वैठकहरु संचालन गरि विद्यालयको गुणस्तर सुधारमा स्थानीय सरकार लागी परेको छ। स्पष्ट नीति कानुन र पर्याप्त वजेटको अभावले गर्दा शिक्षा क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्यहरु गर्न सकिरहेको छैनौ तथापी प्रदेश र संघ सरकार संग समन्वय गरी आगमी दिनहरुमा यस क्षेत्रलाई ईलाम जिल्लाकै नमुना बनाउने हाम्रो संकल्प रहेकोछ । विद्यालयको भौतिक र शैक्षिक गुणस्तरलाई क्रमश सुधार गर्नु हाम्रो लागि ठूलो चुनौती र अवसर दुवै रहको छ। यसका लागि पर्याप्त वजेट र नियमित अनुगमन निरिक्षण साथै शिक्षक र विद्यार्थी दुवैलाई प्रोत्सहान हुने खालका कार्यक्रमहरु लिदै जानेछौ । केही विद्यालयहरुमा स्थानीय भाषा संरक्षण र सिकाई शिक्षणको लागि बजेटको व्यवस्था गरिएको छ।

खानेपानी र सरसफाईको क्षेत्रलाई यस सन्दकपुर स्थानीय सरकारले विषेश प्राथमिकतामा राखी कार्यहरु गर्दै आएको छ। जनताहरुलाई खानेपानीको उपलब्धतामा कमी हुन दिईएको छैन,पुराना निर्माण भएका मुहानहरुको संरक्षण र नयाँ पानीका मुहानहरुबाट सवै वडाहरुमा क्रमश खानेपानी पाईप लाईन वितरण भईरहेको छ । छ वटा खानेपानीका आयोजनाहरु स्थानीय सरकारको समन्वय र संघ सरकारको लगानीमा सुरु गरिएको छ।

लैङगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा छुटाईएका बजेटहरुको भरपूर सदुपयोग भएको छ । जनजाती र दलित समुदायको लागि विनियोजन भएका रकमहरु संयुक्त बहुसंस्कृतिक समावेशी संग्राहलय निर्माण गर्ने कार्यहरु थालनी भएको छ जुन एक उदाहरणीय आयोजनाको रुपमा रहेको छ । महिलाहरुको सशक्तिकरण र समावेशीकरणको लागि उनीहरुलाई विषेश तालिम र कार्यक्रमहरु संचालन गरिएको छ । ग्रामीण महिलाहरुलाई कृषि र साना घरेलु उद्योगका काम संग जोडेर उनीहरुको आर्थिक एवं सामाजिक अवस्था सुदृढ गर्ने किसिमका कार्यक्रमहरु गरिएको छ । बालबालिका तथा अशक्त वृद्ध वृद्धाहरुको स्वास्थ्यको लागि विशेष कार्यक्रमहरु गरिएको छ । ९० वर्ष माथीका वृद्धाहरुलाई अत्तिरिक्त स्वास्थ्य उपचार भत्ता र पोषिलो खाने कुराहरुको वितरण गरिएको छ । बालबालिका मैत्री शैक्षिक क्रियाकलाप र भौतिक निर्माण गर्नुका साथै उनिहरुको स्वास्थ्य तथा शिक्षामा विषेश ध्यान स्थानिय सरकारले पुऱ्याएको छ । यस गाउँपालिकामा पर्याप्त आर्थिक स्रोतका कारण यस क्षेत्रमा सोचे जति उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको कुरा प्रति सन्दकपुर स्थानिय सरकार आगामि दिनमा बढि प्राथमिकताका साथ लाग्नु पर्ने कुरामा गम्भिर रहेको छ ।

पूर्वाधार विकास क्षेत्रको संक्षिप्त समिक्षा :

सन्दकपुर गाउँपालिका स्थानिय सरकारको स्थापना हुदाँ यहाँ नगन्य रुपमा मात्र भौतिक पूर्वाधार विकास भएको थियो । तसर्थ सडक,पुल, सिँचाई, प्रशासनिक भवनहरुको निर्माणमा यस गाउँपालिका सुरुका दिन देखि नै विषेश प्राथमिकताका साथ लागि परेको छ । सडक विकासको सवैभन्दा प्रमुख आधार रहेको कुरालाई महसुश गर्दै यस सरकारले सडक क्षेत्रमा मनग्य बजेटको विनियोजन गर्दै आएको छ । विगत आर्थिक बर्षमा नयाँ सडक खोल्ने ,पुरानो सडकहरुलाई स्तरउन्नती गर्ने, सोलिङ्ग गर्ने, ग्राभिलिङ्ग गर्ने जस्ता कार्यहरु यस आर्थिक बर्षमा पनि गरिएको छ । वडा कार्यालय र प्रमुख गन्तव्य स्थलहरुसँग जोड्ने बाटोहरु क्रमश बन्दै र स्तरउन्नती हुदै गहिरहेको छ । जिल्ला सदरमुकाम र गाउँपालिका सदरमुकामबाट प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य सन्दकपुर, गोरुवाले भन्ज्याङ, जौबारी, छिन्टप्पु, टोड्के झरना सम्म पुग्ने सडकहरु सघं र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरि समपूरक बजेटबाट द्रुत गतिमा निर्माण भइरहेका छन् । विगत वर्षबाटै गाउँपालिका स्तरीय बजेटबाट सवै वडाहरुमा बाह्रैकाल गाडि गुड्न सक्ने बाटाहरु प्रशस्तै निमाण भई सकेका छन भने यस आ.व.मा मात्र प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कार्यक्रम र गापाको योजनाबाट करिव २४ कि.मि सडकहरु सोलिङ भएका छन जस्ले गर्दा स्थानिय जनताको अत्यावश्यक सामाग्री तथा कृषि उपजहरु वजार सम्म ढुवानी गर्न सरल रुपमा सम्भव भएको छ । पूर्वाधार विकासका कार्यहरुले जनताहरुमा रोजगारीको अवसर समेत सिर्जना गरेको छ । जसले गर्दा उनिहरुको आर्थिक र सामाजिक स्तर समेत सुदृढ हुँदै गएको छ । तर अझै पनि न्यून बजेटको कारण प्रमूख पर्यटकीय स्थलहरुमा पर्याप्त सडकको सुधार गर्न नसकिरहेको अवस्था छ ।

स्थानीय सरकार वहाल हुनु पूर्व कुनै पनि वडामा वडा कार्यलय नरहेको, गाउँपालिकाको आफ्नै प्रशासनिक भवनहरु नभएको जसले गर्दा संघियताको सुरुवातीका दिनहरुमा जनतालाई कार्यालय भवनको अभावले गर्दा सेवा प्रदान गर्न कठिन रहेको थियो, कर्मचारीहरुलाई काम गर्न पनि कठिनाई थियो । भाडामा घर लिई सेवा प्रदान गर्दा कार्यालयको अन्यन्त महन्वपूर्ण भौतिक तथा अन्य कागजी सम्पत्तीहरुको संरक्षण गर्न कठिनाई भएको थियो साथै स्थानीय सरकारलाई आर्थिक बोझ समेत परेको थियो । यस आ. व.मा वडा नं. १ को वडा कार्यालय निर्माण भई सकेको अवस्था छ । सबै वडा कार्यालय र गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन निर्माण पश्चात जनतालाई सेवा प्रवाह गर्न सहज र कार्यालयको अत्यन्त महत्वपूर्ण दस्तावेज तथा अन्य कागजात सुरक्षित राख्न मदत मिलेको साथै जनतामा स्थानीय सरकारको प्रत्याभूति मिलेको छ । कर्मचारीहरुलाई कार्य कक्षको राम्रो सुविधा हँदा सेवा प्रवाह गर्न उत्साह जागेको छ । सरकारी ढुकुटीबाट घर भाडामा हुने खर्चमा कटौती हुनुका साथै प्रशासनिक खर्चमा विभिन्न हिसावले मितव्ययीता अपनाउन सहज भएको छ । संघीयतामा स्थानीय सरकारको भूमिकालाई जनतामा

अनुभूत गराउन,संघियतालाई संस्थागत गर्न साथै जनताको सेवा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गराएको छ । यति मात्र नभएर कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई कार्य वातावरण, कार्यकक्षको राम्रो व्यवस्था साथै सेवा प्रवाहमा नयाँ प्रविधिको उच्चतम प्रयोगमा सहजता ल्याएको छ । जनप्रतिनिधिहरुलाई पनि कामकाज गर्न सजिलो भएको छ । जसले गर्दा सार्वजनिक सेवा चुस्त दुरुस्त र सरल ढंगले प्रवाहमा गर्न सम्भव रह्यो परिणाम स्वरुप जनतालाई स्थानीय सरकारको प्रत्याभूति भई संघीय प्रणाली माथी नै जनतामा विश्वासको वातावरण सृजना भई विकासको आशा उनीहरुमा पलाएको छ जसका कारण समाजमा यस कार्यले नेपालको संविधानले अपनाएको संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणाली प्रति सकारात्मक सन्देश प्रवाह गरेको पाईएको छ । साना सिचाई कार्यक्रमबाट तथा गाउँपालिकाको समेत लागानीमा वडा नं. ३ मा दुई वटा सिँचाई आयोजनाको कार्य थालनि भई संचालनमा आईसकेको छ भने पाँचबटा सिचाई आयोजना सम्झौता भई कार्यहरु धमाधम भईरहेको छ ।साथै अन्य सिँचाई आयोजनाको निर्माण कार्य आगामी दई वर्ष भित्र गरिसक्ने योजना रहेको छ ।

जनताको सञ्चारको हकलाई सुनिश्चित गर्दै यस गाउँपालिकाले नेपाल टेलिकम तथा अन्य सञ्चार सेवा प्रदायक संस्थाहरुसँग समन्वय गरि गाउँपालिकाका विभिन्न क्षेत्रमा टावर निर्माण गर्नुका साथै पुराना टावरहरुको क्षमता वृद्धि गर्ने कार्य र ईन्टरनेटको सुविधा सवै कार्यालयहरु तथा बजार क्षेत्रहरुमा विस्तार गरिएको छ । यति हुदाँ हुदै पनि पूर्वाधार विकासका गतिविधिहरुलाई दिगो विकासको अवधारणासँग तालमेल मिलाउन सकिएको छैन् , प्राथमिकता र आवश्यकताका आधारमा पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्दै विकासका गतिविधि सञ्चालन गर्न स्थानिय सरकार तत्पर रहनु पर्दछ ।

वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको संक्षिप्त समिक्षा :

विकास सँगै विनास पनि आउँदछ तर विकासलाई वातावरणमैत्रि, पर्यावरण अनुकुल वनाउदै दिगो विकासमा आधरित भई गर्ने यस स्थानिय सरकारको नीति अनुरुप हामीले वातावरण संरक्षण, जैविक विविधता संरक्षण, भू संरक्षणका लागि विभिन्न कार्यक्रम तथा योजनाहरु संचालन गर्दै आएका छौ । स्थानीय रैथाने प्रजातिलाई प्रर्वद्धन गर्ने नीति अनुसार स्थानीय रैथाने प्रजातिका वोट विरुवाहरुको संरक्षण र विकासको लागि नर्सरी निर्माण संगै पानीको बहापक्षेत्र विस्तार गर्न वृक्षरोपण कार्यहरु गरिएको छ । यस काम संगै समानान्तर रुपमा अर्कातिर वन्यजन्तु र जंगल वृद्धि विकास तथा संरक्षणको लागि पोखरीहरुको निर्माण गरिएको छ । विश्वबाटै लोपउन्मुख रेड पाण्डाको संरक्षणको लागि रेडपाण्डा प्रजनन केन्द्रका निर्माण गर्ने कार्य धामधम भईरहेको छ । रेडपाण्डाले खाने प्रजातिका विरुवाहरुको बृक्षरोपण तथा त्यसको उचित वासस्थानको प्रर्वद्धनको लागि विभिन्न संघ संस्थाहरु जस्तै हाईड्रो पावर, रेडपाण्डा नेटवर्क र स्थानीय जनतासंग समन्वय र लागत साझेदारीमा कार्यहरु थालनी गरिएको छ । सवै वडाहरुको सामुदायिक र निजी वनहरुमा क्याप्टोमेरिया (सल्ला) विदेशी प्रजातीको वनस्पतीलाई क्रमश विस्थापन गरी वास्तविक रैथाने विरुवाहरुको विकास गर्न लोठ सल्ला, पिप्ले, चाँप, फलाट, बजराठ, अरखोला, रानीचाँप, पिप्ले ,अम्बके, सि.सि., टेङ्गा, .झालुचिण्डे, गोब्रे सल्ला, कटुस, बान्टे जस्ता वोटविरुवाको विउ उत्पादन गरि, निजी नर्सरीबाट समेत वोटविरुवा खरिद गरि वृक्षरोपण गरिएको छ । वन व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण, जलाधार नदीनालामा पानीको वहापमा वृद्धि गर्न, सिमसार क्षेत्र माईपोखरी र अन्य पोखरीहरुको आसपासका क्षेत्रहरुमा समेत वृक्षारोपण कार्यहरु गरिएको छ ।

विश्व भर आतंक मचाएको कोभिड १९ कोरोना भाइरस रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि गाउँपालिका स्थानिय सरकार दृढताका साथ लागि परेको छ । गाउँपालिकामा बीस वेडको कोभिड आईसोलेसन तथा प्रारम्भिक उपचारे केन्द्र बनाईएको छ ।सवै वडाका माध्यमिक विद्यालयहरुमा क्वारेनटाइनको स्थापना र आवश्यक स्वास्थ्य सामाग्रीहरु मौजदातमा रहेका छ साथै जनताको जनजिवनमा भैपरि आउने बाढी, पहिरो, आगलागी जस्ता प्राकृतिक र मानविय त्रुटीबाट उत्पन्न हुने प्रकोपबाट हुने क्षतिमा राहत स्वरुप खाद्यन्य तथा अत्यावश्यक सामाग्रीहरु वितरण गर्न कार्य

भएका छन् , जिल्ला विपद व्यवस्थापन समितिसंग समन्वयात्मक कार्यहरु भईरहेको छ । प्रत्येक विपदको घडीमा स्थानीय सरकारले जनतालाई ढिला नगरि उनीहरुको जिउधनको सुरक्षाको लागि लागी परेको छ ।

संस्थागत विकास,सेवा प्रवाह र शुसासन क्षेत्रको संक्षिप्त समिक्षा :

लोकतन्त्रको वास्तविक मर्म भनेकै जनताले प्राप्त गरेको अधिकारको शतप्रतिशत उपभोग गर्नु हो भने संघीयताको मर्म भनेकै जनताले आफ्नो घरको दैलोमै सरकारको सेवा पुगेको महसुश गर्नु हो । अतः यस सरकारले लिएको नीति र विद्यमान कानुन अनुरुप प्रशासनीक, न्यायिक र विकासका कार्यहरु गर्नुनै यस सरकारको पहिलो प्राथमिकता हो । लोकतन्त्रको संस्थागत विकास संग संगै सरकारका सवै निकायहरुको संस्थागत विकासमा यस सन्दकपुर स्थानीय सरकार संविधानलाई सिरोपर गरि लागि परेको छ । सुशासनमा आधारित प्रशासनीक सेवाहरु प्रवाह गर्न सन्दकपुर स्थानीय सरकारले बढी भन्दा बढी ध्यानमा राखी सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्दै सेवा प्रवाहलाई छिटो छरितो र सहज बनाउँदै लगिएको छ र भौतिक एवं प्रशासनिक विभिन्न सुधारका प्रयासहरु गरेको छ । सवै वडा कार्यालय ईन्टरनेट सेवा पुर्‍याईसकेको र स्वास्थ्य चौकी तथा विद्यालयहरुमा क्रमश ईन्टरनेटको सूविधा पुर्‍याउने कार्यहरु भईरहेको छ । यसको लागि कर्मचारीहरु र जनप्रतिनिधिहरुलाई तालिमको व्यवस्था गरिदै आएको छ । यसका साथै प्रशासनिक भवनहरुको निर्माण,सवै क्षेत्रका सरोकारवाला समझेदारी संघ संस्था,निजी क्षेत्र सहकारी क्षेत्रहरु संग निरन्तररुपमा समन्वय गरि कार्यहरु गर्दै आएको छ । न्यायीक क्षेत्रको स्वच्छता,निश्पक्षता र द्रुत सेवा प्रदान गर्न स्थानीय सरकार सक्षम रहेको छ ।हाल सम्म दर्ता भएका ४० बटा विवादहरु मध्ये न्यायिक समिति र वडागत मेलमिलाप केन्द्रहरुबाट ३२ वटा विवादहरुलाई मेलमिलाप वा फर्छ्यौट गराईसकेको छ जसले गर्दा न्याय सम्पादनमा उल्लेखनीय कार्यहरु गरेको छ । समय समयमा उपभोक्त समितिहरुलाई अभिमुखीकरण गरी योजनामा उनीहरुको सक्रिय सहभागीतालाई बढवा दिईएको छ । यस गाउँपालिकामा हेरचाहको लागि उत्प्रेरण कार्यक्रम करुणा फाउन्डेशनले साझेदारीमा विभिन्न चरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरि सकेकोमा हाल गाउँपालिका र प्रदेशले उक्त कार्यक्रमलाई अपनत्व लिएको छ भने वान हर्ट नेपाल र निहारीका रेड पाण्डा नेटवर्क, युनिटि ईन हेल्थ, साना सिचाई परियोजना,आईपास नेपाल,सुनगाभा विकास संस्था NCDC PLGCDP ले समेत गाउँपालिकालाई विभिन्न क्षेत्रमा साझेदारीको रुपमा सहयोग पुर्‍याएको छ । समग्रमा हेर्दा यी सवैको प्रयास संयोजन र साझेदारीले सन्दकपुर गाउँपालिकाको संस्थागत विकास,सेवा प्रवाहमा ठूलो टेवा पुगेको छ तथापी यसमा अझै धेरै सुधारको कार्यहरु गर्नु बाँकी नै रहको र स्थानीय सरकार यसको लागी गम्भीरताका साथ लागी परेको छ ।

खण्ड २

२.आगामी आ.व. २०७८/७९ को नीति ,बजेट तथा कार्यक्रम :

श्रीमान सभाध्यक्ष महोदय,
यस गरिमामय सभामा उपस्थित आदरणीय महानुभवहरु ।

अव म आगामी आ.व.२०७८।७९ का लागि सन्दकपुर गाउँपालिकाको नीति, वजेट तथा कार्यक्रम यस सम्मानीत गाउँसभामा पेश गर्न चाहान्छु ।

२.१ सोंच, लक्ष्य, उद्देश्य, अपेक्षित उपलव्धी:

सोंच :

भौतिक,आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक तथा प्रशासनिक पूर्वाधार,
सवल,सक्षम उत्कृष्ट व्यास्थापन सन्दकपुर गाउँपालिका समृद्धिका आधार ।

लक्ष्य :

सन्दकपुरलाई भौतिक रुपले विकसित र सुविधायुक्त,आर्थिक र संस्कृतिकरुपले सुसम्पन्न बनाई स्वास्थ्य तथा शिक्षाको क्षेत्रमा गुणस्तरीय सुविधायुक्त सुरक्षित पहुँच र सेवा, लैगिक रुपमा महिलामैत्री, बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, जेष्ठ नागरिक मैत्री, सामाजिक रुपले समावेशी समातामूलक साथै सहभागितामुलक, वातावरणीय रुपले स्वच्छ, सफा हरावरा तथा प्रशासनिक रुपले प्रविधिमैत्री चुस्त, दुरुस्त र सक्षम प्रणाली अपनाई सवै क्षेत्रमा अव्वल नमुना कार्यहर गर्दै पर्यटकीय गाउँको रुपमा विकास गरी १ नम्वर प्रदेशकै उत्कृष्ट पर्यटकीय गाउँको रुपमा विकास गर्ने ।

उद्देश्य

१.पूर्वाधारहरूको विकास तथा विस्तारबाट सेवा, सुविधा र बजारमा पहुँच र उपयोग वृद्धि भई जीवनयापन सहजता तर्फ उन्मुख गर्ने ।
२.स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाईमा सहज पहुँचमा वृद्धि गर्ने । कोरोना भाईरसको रोकथाम र नियन्त्रणको लागि उचित पहलकदमीका साथ यसका विरुद्धमा सवै स्तरबाट कार्यहरु संचालन गर्ने ।
३. कृषि तथा पशुपालन पेशा व्यवसायिक रोजगारमूलक तर्फ उन्मुख गर्ने ।
४.पर्यटकीय पूर्वाधारको लगत तयार एवं पूर्वाधारमा स्तरवृद्धि गर्ने ।
५.उद्योग तथा व्यवसायको सिर्जना, वृद्धि र विस्तार गर्ने ।
६.शिक्षा तथा खेलकुद सर्वसुलभ, गुणस्तरीय, व्यवसायिक र समावेशी गराउन योजनावद्ध विकासको शुरुवात गर्ने । र शिक्षालाई वैज्ञानिक र व्यवहारिक बनाउन सवै तवरले योजनाहरु ल्याउने ।
७.स्थानीय लोक, कलासंस्कृति र साहित्यको संरक्षण र सम्वर्द्धनका गर्ने ।
८.स्वास्थ्य सेवावाट प्राप्त हुने आधारभूत सेवाको गुणस्तर स्तर वृद्धि र सुलभता गर्ने ।
९.विद्युतीय शुसासनलाई अंगीकरण गरी सेवालाई राम्रो बनाउने ।
१०.विपदजन्य जोखिम न्यूनिकणका लागि योजना र कोष निर्माण गर्ने ।
११.आर्थिक र सामाजिकरुपले पिछाडी पारिएका परेका नागरिकहरुलाई उनीहरुवको जीवनस्तर उकास्न उद्यमशील बनाउँदै व्यवसायिक विकासमा सवैलाई अर्थपुर्ण सहभागिता गराई क्रियाशिल बनाउँदै लाने साथै समूह र सहकारीलाई प्रर्वद्धन गरी कृषि क्षेत्रको विकासमा यसको भूमिकालाई अझै गहन बनाउने ।
१२.फोहरमैला व्यवस्थापनमा वैज्ञानिक पद्धतीको शुरुवात गर्नै ।
१३.समग्रमा सन्दकपुर गाउँपालिकालाई दिगो विकासमा आधारित भएर मानव विकाससंगै आर्थिक,सामाजिक,भौतिक,संस्कृतिक हिसावले सुसम्पन्न र समृद्ध गाउँपालिका बनाउने ।

अपेक्षित उपलब्धीः

सन्दकपुर गाउँपालिकाले लिएको दिर्घकालीन सोच लक्ष्य र उदेश्य अनुरुप नीति तथा कार्यक्रमहरु सुशासानलाई आत्मा साथ गरी कार्यन्वयनमा लगी आगामी आ.व.मा हरेक क्षेत्रमा जनताले महसुस गर्ने सक्ने गरी विकासका र अन्य गतिविधिहरु सञ्चालन गर्दै भौतिक र आर्थिक दवै रुपमा बढी भन्दा बढी उपलब्धी हासिल गर्ने अपेक्षा लिएको छ । :

२.२ बार्षिक बजेट तथा कार्यकम तर्जुमा गर्दा अवलम्वन गरिएका प्रमुख नीति तथा आधारहरु :

२.२.१. समग्र नीति तथा आधारहरुः

सार्वभौमसत्ता सम्पन्न नेपाली जनताको त्याग पसिना र वलिदानबाट प्राप्त भएको संघीय लोकतान्त्रिक गणतान्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको स्थापना संगै आएको तीन तहको सरकार संचालन प्रणाली अनुसार यस सन्दकपुर गाउँपालिकामा स्थानीय सरकारको अभ्यास भएको आज पाँचौ वर्षको पुर्वासन्ध्यामा छौ । यस स्थानीय सरकारले विगतमा संघ र प्रदेश सरकारले लिएको नीति अनुरुप र हामीले विगतमा लिएको नीति कानुन अनुसार नै आजका दिन सम्म हामीले जनता केन्द्रित भई सरकार सञ्चालन गरिरहेका छौ । लोकतान्त्रिक पद्धतीलाई व्यवहारमा उत्तारदै यसलाई दिगोरुपमा संस्थागत गरी स्थायित्व कायम गर्दै जनताको इच्छा र चाहानालाई बढी भन्दा बढी पूरा गर्नु हाम्रो पहिलो कर्तव्य ठानेका छौ । यधपि स्थानीय तहले वनाउनु पर्ने विभिन्न कानुनहरु अझै पूर्ण हुन सकेका छैनन् जसले गर्दा कार्यसम्पादनमा केही अल्मल भने रहेकै छ । अर्को तर्फ भौतिक विकासको दृष्टीकोणबाट हेर्दा यो गाउँपालिका ईलामकै सवै भन्दा पछि परेको स्थानीय तह भएकोले स्रोत साधनको उचित प्रयोग गर्दै आन्तरिक स्रोतमा यथेष्ट वृद्धि गर्दै जनताका आवश्यकता पूरा गुर्न पर्नेछ । यस्तो परिस्थितीमा गाउँपालिकाले जनअपेक्षा अनुरुपको वजेट नीति तथा कार्यक्रम ल्याउनु पक्कै पनि चुनौतिपुर्ण कार्य रहँदा रहँदै उपलब्ध आर्थिक स्रोत साधनको उच्चतम प्रयोग गर्ने गरि, वनेको कानुन नियम, विगतको अभ्यास, बढी भन्दा बढी जनसहभागितामा आधिारित भई जनताको माग र आवश्यकता, टोलबस्ती हँदै वडा तहबाट सिफारिस भई आएका आधारमा नीति तथा कार्यक्रमहरु पेश गरिएको छ । पेश गरिएको नीति तथा कार्यक्रम व्यापक सल्लाह, सुझाव र छलफलवाट अनुमोदन भएको छ भन्ने विश्वास समेत लिएका छौ ।

देशमा भएको राजनैतिक परिवर्तनलाई संस्थागत गर्दै जनताका असिमित आकांक्षा र आवश्यतालाई उचित सम्वोधन गरि अघि वढ्नुपर्ने यस घडिमा सन्दकपुर गाउँपालिका इलामले पनि विगतको गाउँसभाले निर्णय गरि कार्यान्वयनका चरणमा रहेका महत्वपुर्ण कार्यहरुलाई निरन्तरता दिंदै र जनताका समसामयिक इच्छा आकांक्षाहरुको पनि सक्दो सम्वोधन गर्ने कोसिस गर्दै लैजाने उद्देश्य राखेको छ । विश्वभर फैलिएको महामारी कोभिड १९ दोस्रो लहरलाई रोकथाम र नियन्त्रण गर्दै आर्थिक सामाजिक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु आजको देशव्यापी चुनौतीलाई समेत चिरेर विकासको पथमा लम्किनु आजको आवश्यकता रहेको छ ।

यस सन्दकपुर गाउँपालिका पर्यटन, कृषि, पशुपालन उद्योग व्यापार व्यवसायका लागि प्रचुर सम्भावना बोकेको स्थानीय तह हो । यस गाउँपलिकालाई त्यति मात्र नभएर आर्युवेद कलेज, कृषि तथा बाली विज्ञानको शिक्षण गर्ने केन्द्रको रुपमा पनि विकास गर्न सकिने उतीकै प्रवल सम्भावना रहेको छ । विभिन्न सम्भावना भएता पनि गाउँको आर्थिक श्रोतको मूख्य आधार भनेको पर्यटन, कृषि, पशुपालन नै रहेको छ । यस गाउँपालिकामा धेरै क्षेत्रमा विकासका सम्भावना हुंदाहुदै पनि संघ तथा प्रदेश सराकारबाट प्राप्त हुने बजेटको कमी र स्थानीय स्रोत साधनको अपेक्षित उपयोग गर्न नसकेका कारणबाट जनताको जीवनस्तरमा उल्लेखनीय परिवर्तन हुन सकेको देखिदैन अझ पनि कैयौं क्षेत्र वर्ग तथा समुदायहरूले गाउँपालिकाको पूर्ण अनुभूति गर्न सकिरहेका छैनन् ।

यसै सन्दर्भमा नेपालको संविधान २०७२ मा उल्लेख गरिएका स्थानिय तहको अधिकार क्षेत्र, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र नीति,संघ र प्रदेश सरकाले अंगीकार गरेका राष्ट्रिय नीतिहरुलाई आधारको रुपमा लिदै स्थानिय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ दफा ७१ को उपदफा १ बमोजिम यस गाउँपालिकाको बार्षिक नीति, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाका लागि निम्न विधि अवलम्वन गरिएको छ ।

- जनताका वास्तविक माग र आवश्यकताको आधारमा वस्ती स्तरका मागलाई प्राथमिकतामा राख्दै सरोकारवाला सवै विकास साझेदारी संघ संस्था र जनताको व्यापक सहभागिता सहित, वडा समितिको वैठकवाट स्थानीय स्तरको माग संकलन गरिएको छ ।
- आर्थिक विकास र सामाजिक विकासलाई बढी प्राथमिकतामा राखी, पूर्वाधार विकास,सार्वजनिक सेवा तथा संस्थागत विकास, महिला सशक्तिकरण तथा नेतृत्व विकास र वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनका प्रत्येक वडावाट क्षेत्रगत योजना तथा कार्यक्रम छनौट गरी योजना तथा कार्यक्रम समावेश गरिएको छ ।
- कोरोना भाईरसको महामारीका बापजुद पनि बजेटलाई बढी भन्दा बढी जनसहभागीतामुलक बनाउने प्रयास गरिएको छ । वडा तहवाट प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रमलाई निम्न आधारमा विषयगत समिति हुदै बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिद्धारा आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकिकरण गर्दै कार्यपालिकामा पेश गरेको र कार्यपालिकामा छलफल गर्दै गाउँ सभामा संशोधन वा अनुमोदनको लागि पेश गरी पारित गरिएको छ । **<u>योजना तर्जुमाका क्रममा प्राथमिकिकरणका आधारहरु निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ</u>** ।
- आन्तरिक आयलाई सहयोग पुऱ्याउने,राजश्व परिचालनमा योगदान पुऱ्याउने ।
- जनताको वास्तविक आवश्यकताको परिपूर्ती गराउने,जीवनस्तर आम्दानी र रोजगारी बढ्ने ।
- लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरणको र सामाजिक न्यायको अभिवृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय उत्पादनलाई प्राथमिकता दिँदै उत्पादनमूलक, चाडै र ठूलो प्रतिफल दिने ।
- आर्थिक विकास र गरिवी निवारणमा प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउने ।
- विश्वभर फैलिएको महामारी कोभिड १९ लाई रोकथाम र नियन्त्रण गर्दै जनताको स्वास्थ्यलाई विशेष प्राथमिकतामा राखी आर्थिक सामाजिक क्रियकलापहरु संचालन गर्ने ।
- स्थानीय कृषिजन्य उत्पादनलाई प्रर्वद्धन गर्न बढी प्रोत्सहानकासाथ प्राथमिकतामा राख्ने ।
- समुदायलाई विपद तथा जलवायू परिवर्तन उत्थानशिल वनाउने ।
- स्थानीय स्रोतसाधनको अधिकतम उपभोगमा आधारित भई जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।
- दिगो विकास, पर्यावरणीय सन्तुलन, वातावरण संरक्षण र विपद व्यवस्थापनमा योगदान पुऱ्याउने ।
- सेवा प्रवाहलाई प्रविधिमैत्री बनाई छिटो छरितो,समय सापेक्ष,निष्पक्ष र प्रभावकारी बनाउने ।
- संस्थागत विकास, सुशासन र पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्ने ।
- सामाजिक सदभाव,परम्परागत धर्म,संस्कृति,चाडपर्व र अन्य स्थानीय विषेश संस्कृति र पहिचान प्रवर्द्धन गर्ने ।
- यस गाउँपालिकाको सहज जनजीविका र विकासका लागि फाइदा पुऱ्याउने ।
- यस गाउँपालिकामा आवश्यक देखेका अन्य विषयहरु ।
- यस क्षेत्रभित्र स्थानिय तह सरकार सँग समन्वय र सहकार्य गर्न चाहने गैर सरकारी संघ संस्थाहरुलाई आवश्यक सहयोग गर्दै सहयोग लिदैं त्यस्ता क्षेत्रहरुवाट अधिकतम लाभ जनतामा पुऱ्याउने ।

<u>२.२.२ क्षेत्रगत नीति तथा आधारहरुः</u>

<u>(क) आर्थिक विकास नीति तथा आधारहरु :</u>

<u>कृषि :</u>

- विगतमा झै यस आ.व.मा पनि कृषिलाई विषेश प्राथमिकताको क्षेत्रको रुपमा यस सरकारले राखेको छ । कृषकको आर्थिक जीवनस्तर वृद्धि नभई अरु क्षेत्र विकास हुन सक्दैन तसर्थ कृषि नै यहाँको प्रमूख आयआर्जनको क्षेत्र भएकोले जनताको जीवनस्तर उकास्न कृषिलाई विषेश प्राथमिकतामा राख्दै र कृषि पेशालाई मर्यादित पेशा बनाउँदै यसको व्यवसायिकरण, आधुनिकीकरण, औजारीकरण, औधोगीकीकरण गर्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ । यस सन्दकपुर गाउँपालिकामा विगत आर्थिक वर्षमा सुरु भएको **<u>"कृषकसंग स्थानीय सरकार"</u>** भन्ने कार्यक्रमलाई विषेश प्राथमिकतामा राखी कृषकमूखी कार्यक्रम ल्याईनेछ ।

- गरिवीको चपेटामा पिल्सिएका नागरिकहरुलाई बाँझो जमिनहरु प्रयोगमा ल्याई कृषि उत्पादनमा संलग्न रहने तर्फ डोऱ्याईनेछ ।
- यस गाउँपालिकालाई जडिवुटी उत्पादन अनुसन्धान र प्रशोधन केन्द्रको रुपमा विकास गरिनेछ ।
- संघ र प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरी चिया ,अलैची, अदुवा, कफी, एभोकाडो, ओखर, रुद्राक्ष, कागती, किवी जस्ता फलहरुको व्यवसायीकरण गरि उत्पादनमा वृद्धि गरिनेछ साथै उचित बजारको खोजी गरि निर्यातमूखी कृषि व्यवस्थालाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- कृषि उत्पादनलाई वृद्धि गर्न प्रांगारिक तथा जैविक मल र जैविक विषादी उत्पादन गर्नेतर्फ जोड दिइनेछ ।
- सिँचाई नपुगेका खेतवारीमा केही वर्ष भित्रै सिचाई पुऱ्याउने किसिमका कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ । साना तथा ठूला सिचाई आयोजनाहरुलाई समयमै सम्पन्न गर्ने गरि कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।
- गाउँपालिकालाई सहकारी,निजी साझेदारीमा खोलिएका व्यवसायलाई प्रोत्साहन र नयाँ क्षेत्रको खोजी गरि कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
- स्थानीय रैथाने प्रजातिका खाद्यान्न बाली तथा बनस्पतीहरुलाई विषेश संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्दै लगिनेछ ।
- किवी जोनलाई विस्तार गरी सुपर जोनमा स्तर उन्नतीका लागि लगानी गरिनेछ साथै अन्य नगदेवालीको खेतीलाई समेत विषेश प्रोत्साहन गरि कृषिलाई औजारीकरण, आधुनिकिकरण र औधोगीकिकरण गर्दै लगिनेछ ।
- घोषणा भएका एक वडा एक पकेट क्षेत्रहरुलाई व्यवसायिकीकरण गर्न विशेष कार्यक्रम ल्याईनेछ ।
- पशुपालनलाई विशेष प्राथमिकतामा राखी पशु विकास र स्वास्थ्य सम्बन्धी विषेश कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ साथै कृषकहरुलाई विशेष प्राविधिक सहयोगहरुको सेवा पर्याप्त मात्रामा पुऱ्याउँदै लगिनेछ ।
- गाउँपालिकालाई खाद्यान्न, सागसब्जी, मासु, दुध र दग्घजन्य वस्तुहरुमा आत्मानिर्भर बनाउन कृषिका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ । कृषकका पशुहरुलाई विमाकृत गर्न जोड दिईनेछ ।
- कृषकहरुको कृषि उत्पादनलाई विचौलियावाट मुक्त गरि सोझै कृषि थोक बजारमा पुऱ्याउने व्यवस्था मिलाउन सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।
- निर्वाहमूखी कृषि प्रणालीलाई क्रमश व्यवसायमूखी बनाउँदै लैजान सहुलियत मूल्यमा कृषि सामाग्री,सहुलियत कर्जा तथा नयाँ प्रविधि भित्राईनेछ ।
- कलेश्सन सेन्टर एक प्रति वडा बनाउन आवश्यक कार्यहरु थालनी गर्ने र उत्पादलाई बजारीकरण गर्न विषेश पहल गरिनेछ ।
- स्वस्थकर मासु उपलब्ध गराउन बजारहरुमा आधुनिक वद्यशाला निर्माण गरिदै लगिनेछ ।
- कृषक सम्मान तथा प्रोत्सहान कार्यक्रम,कृषि प्रदर्शनी कार्यक्रम, अगुवा कृषक भ्रमण कार्यक्रम जस्ता कृषकहरुलाई हौसला मिल्ने ज्ञान मिल्ने कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ ।
- कोल्ड स्टोरको निर्माणको लागि विषेश पहल गरिनेछ साथै डेरी दुग्रजन्य उद्योगहरुलाई विषेश प्रर्वद्धात्मक कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ ।
- स्थानीय प्रजातिका जंगली जनवारहरुलाई संरक्षण गर्दै व्यवसायीक पालन गर्न कृषक तथा व्यवसायीहरुलाई प्रोत्सहान गरिनेछ ।

पर्यटन :

- दिगो आर्थिक विकासको संवाहकको रुपमा पर्यटन क्षेत्रलाई विषेश प्राथमिकताका साथ विकास गरिनेछ ।
- प्राकृतिक स्वरुपको जर्गेणा र वातावरणीय सन्तुलनलाई समेत कायम गर्दै गाउँपालिकाको मुख्य पर्यटकीय स्थलहरु माईपोखरी,सन्दकपुर, छिन्टापु, जौवारी, टोडके झरना,पाहाखोला छाँगेझरना,रातेखोला धप्पर झरना, हागेथाम ,मावुथाम, लालबासपोखरी, ढापपोखरी, गैरीवास ,कैयाकट्टा, कालपोखरी, दवै विखेभञ्ज्याङ, सुतुलुङ्ग ढुङ्गा,डाईमण्ड स्टोन,श्रीहाङ्गजी ढुंगा, हाँडीदह,ढुङ्गे पानीको पसिने शिला हरुको एकीकृत पर्यटन गुरुयोजना बनाई पर्यटन प्रर्वद्धन संरक्षण तथा विकास गरिनेछ ।
- माईपोखरी, सुलुवुङ्ग र माईमझुवाको सिमानामा अवस्थित रेडपाण्डा प्रजनन कन्द्र टप्पुको कार्य द्रुत गतिमा अघि बढाउने साथै स्थानीय प्रजातिका जनावरहरुको संरक्षण गर्दै चिडियाखाना बनाउन विषेश पहल गरिनेछ ।

- पर्यटकीय गन्तव्य स्थलको रुपमा पहिचान गरिएका यी ठाँउहरुमा क्रमश पूर्वाधार निर्माण गरि व्यवसायिक लगानी गर्न स्थानीय सरकारको साझेदारीमा सहकारी र नीजि क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- छिनटापु गोरुवाले सन्दकपुर पदमार्ग लगायत अन्य सम्भावित पदमार्गहरु निर्माण गर्न विषेश पहल गरि यस क्षेत्रलाई ईलाम जिल्लाको लालिगुराँसको राजधानी घोषणा गरिनेछ ।
- हाँगेथाम ,चोयाटार, गोरुवाले, टप्पु र छिनटापुलाई रेडपाण्डा संरक्षण क्षेत्र घोषणा गरि रेडपाण्डा तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्दै पर्यटन क्षेत्र घोषणा गर्ने र पुर्वाधार निर्माणमा जोड दिइनेछ ।
- विगत आर्थिक वर्षमै सन्दकपुर डाँडा सम्म विधुतीकरण सकिएको छ साथै त्यहाँ सम्म पुग्न बाह्रैमास चल्न सक्ने मोटरेवल बाटोको स्तरउन्नतीको लागि आवश्यक भरपूर वजेटको व्यवस्था गर्न संघ सरकार संग पहल गरिनेछ । सन्दकपुर डाँडामा रहेको नेपालको पूर्वी क्षेत्रको सवैभन्दा उच्च धार्मिक आस्थाको नदी माई नदीको उद्गम स्थललाई संरक्षण र प्रर्वद्धन गर्न विषेश योजना संचालन गरिनेछ ।
- होमस्टेहरुलाई अझै व्यवस्थित बनाउन नीजिक्षेत्र संग समन्वय र सहकार्य गरिदै लगिनेछ । सामुदायिक होमस्टे निर्माणको लागि विशेष पहलकदमीका साथै संचालन गर्न आवश्यक पर्ने सीपमुलक कार्यक्रमहरु तय गरिनेछ ।

सहकारी र उद्योग:

- सहकारी मार्फत जनताको जीवनस्तर सुधार गर्नको लागि कृषि सहकारीहरुलाई प्रर्वद्धन गर्दै साझेदारीमा कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ साथै अनुदानका कायक्रमहरु समेत ल्याईनेछ ।
- गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका साना ठूला उद्योग तथा व्यापारलाई प्रोत्साहन गर्दै यहाँ पाइने कच्चा पदार्थको आधारमा आधुनिक उद्योगहरु सञ्चालन गर्न निजि क्षेत्रसंग समन्वय गरिनेछ ।परम्परागतरुपमा सञ्चालन भई आएका उत्पादनमूलक र सीपमूलक घरेलु उद्योगहरुलाई विषेश रुपमा विकास र प्रर्वद्धन गरी रोजगारीको समेत श्रजना गरिनेछ ।

  गाउँपालिकाले विनियोजन गर्ने बजेट मध्ये आर्थिक विकास तर्फ यस आ.व.मा रु २,५५,९१,००० (रुपैया दुई करोड पचपन्न लाख एकानब्बे हजार मात्र) गरी १४.४ प्रतिशत रकम विनियोजन गरिएको छ ।

(ख) सामाजिक विकास नीति तथा आधारहरु :

शिक्षा :

- गाउँपालिका स्तरीय एक नमुना विद्यालयको स्थापना गरि जीवनोपयोगी सिपमुलक शिक्षा,प्रयोगात्मक, गुणस्तरीय, प्रविधियूक्त वैज्ञानिक शिक्षामा जोड दिई दक्ष जनशक्तिको विकास गरिनेछ ।साथै क्रमश प्रत्येक वडामा समेत नमुना विद्यालयको स्थापना गरिदै लगिनेछ ।
- गाउँपालिकाले हाल सम्म आफ्नो स्थानीय पाठ्यक्रम नवनाएकोमा आगामी शैक्षिक सत्र देखि ,स्थानीय भाषालाई समेत प्राथमिकतामा राखी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी क्रमश लागू गरिनेछ ।
- शैक्षिक क्षेत्रलाई राजनैतिक हस्तक्षेपमुक्त गराइनेछ । विद्यालयलाई शान्ति क्षेत्र घोषणा गरि विद्यालय बन्द कार्यक्रमको अन्त्य गरिएको छ ।
- सवै जातजातीहरुको भाषा ,लिपि, धर्म, संस्कृति, भेषभुषा र रीतिरिवाजको संरक्षण , सम्वर्द्धन र विकासको लागि बहुभाषा शिक्षा नीतिलाई अंगीकार गरी आवश्यक अध्ययन र कार्यको थालनी गरिनेछ ।
- विद्यालयहरुमा खेलमैदान र ईन्टरनेटको व्यवस्था गरिँदै लगिनेछ साथै विद्यार्थीहरुको चौतर्फी विकासको लागि शैक्षिक भ्रमण तथा अत्तिरित्त क्रियाकलापहरुको नियमति रुपमा संचालन गर्न विषेश योजनाहरु ल्याईनेछ ।
- शिक्षा क्षेत्रमा देखिएको बिसंगति र खराव पक्षहरुको कडा भन्दा कडा निगरानी गरि कारवाहीको दायरामा ल्याईनेछ ।दण्ड र पुरस्कारको नीति अवलम्बन गरिनेछ । प्रधानाध्यपकहरुलाई शिक्षण सिकाई सुधार गरी राम्रो उपलब्धी हास्लि गराउने अभिप्रायले प्रोत्सहान स्वरुप मासिक भत्ता उपलव्ध गराईनेछ ।
- प्रत्येक विद्यालयहरु सफा स्वच्छ खानेपानी र शौचालयको व्यवस्था गरिनेछ । साथै विभिन्न सरकारी एवं गैरसरकारी संस्थाहरुको सहयोग र सहकार्यबाट जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ । विधार्थीहरुको स्वास्थ्य नियमितरुपमा परिक्षण गरिनेछ ।

- अध्ययन , अनुसन्धान र विश्लेषणका आधारमा समुदायहरुसंग समन्वय गरि बनेको कार्य योजनालाई कार्यान्वयन गरिनेछ । शिक्षक तथा शिक्षिकाहरुलाई विषेश तालिमको व्यवस्था गरी उनीहरुको क्षमता अभिवृद्धिहुने कार्यक्रमहरु गरिनेछ ।
- गुम्वा , गुरुकुल शिक्षालाई आधुनिक शिक्षा प्रणालीको मुलधारमा आवद्ध गरिनेछ । विद्यालयहरुलाई अपाङ्गमैत्री , बालमैत्री, महिलामैत्री र विद्यार्थीमैत्री बनाइनेछ ।
- अतिरिक्त कक्षा संचालन गरी विधार्थीहरुको सिकाई उपलब्धीलाई प्रभावकारी वनाईनेछ ।
- निजी विद्यालय राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार चलेको नचलेको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरी कडाईका साथ लागू गर्न लगाईनेछ ।

स्वास्थ्य :

- स्थानीय सरकारको समन्वय र संघीय सरकारको लगानीमा निर्माणधीन १५ शैयाको गाउँपालिका अस्पताल निर्माण कार्यलाई समयमै सम्पन्न गर्न सबै पहलहरु गरि जनतालाई यसै ठाउँमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य उपचार सेवा सुविधा सरल ढंगले उपलब्ध गराईनेछ ।
- कोभिड १९ को रोकथाम तथा नियन्त्रणलाई अत्यन्त गम्भीर र सम्वेदनशील कार्यको रुपमा लिई यसका लागि आवश्यक पर्ने सवै किसिमका व्यवस्थापनको लागि विषेश बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।साथै फ्रन्टलाईनमा काम गर्ने स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई प्रोत्सहान स्वरुप विषेश कार्यक्रमहरु संघ र प्रदेश सरकारको कार्यक्रम संग तालमेल मिलाई ल्याईनेछ ।
- सबै स्वास्थ्य चौकीहरुमा स्वास्थ्यकर्मीहरुको व्यवस्था गरि अत्यावश्यक औषधीको निरन्तर उपलब्धता गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- आकस्मीक रुपमा स्वास्थ्यमा जटिल समस्या आई राजधानी लगायत राजधानी बाहिरको अस्पातालमा हेलीकप्टर मार्फत विरामी लान पर्ने अवस्था आउन सक्ने अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै प्रत्येक वडामा एक एक वटा हेलीप्याड को व्यवस्था गरिनेछ ।
- संघिय सरकार प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरि गाउँपालिकाका सवै स्वास्थ्य चौकीहरुबाट सवै नागरिकहरुलाई स्वास्थ्य सेवामा सहज,सुलभ र समान पहुँचको सुनिश्चितता प्रदान गरिनेछ ।
- गाउँपालिकाका सवै वडाहरुमा दक्ष जनशक्ति,औषधी उपकरण, प्रविधि र स्वास्थ्यकर्मी सहितका स्वास्थ्य चौकी र घुम्ती शिविर सञ्चालनलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- प्रत्येक घरधुरीमा स्वच्च खानेपानीको व्यवस्था मिलाउने गरि काम अघि बढाईने छ ।
- स्वास्थ्य चौकीबाट दूर दराजमा रहेका जनताको लागि स्वास्थ्य शिविर कार्यक्रमहरु संचालनमा ल्याईनेछ । सबै वडाहरुमा बर्थिङ सेन्टर खोल्न सम्वन्धीत निकायमा आवश्यक पहल गरिनेछ भने सञ्चालनमा रहेका बर्थिङसेन्टरहरुलाई सुदृढ र प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- स्वास्थ्य विमा कार्यक्मलाई प्रभावकारी बनाउन नागरिकहरुलाई जागरुक गराइनेछ । अपाङ्गता भएका अतिविपन्न फरक क्षमता भएका नागरिकहरुलाई निशुल्क विमा गाउँपालिकाले गरिदिने छ । स्वयंसेविका मार्फत जनताको घरदैलोमा पुगी ब्लड प्रेशर र महिलाको यूरीन टेष्ट गर्ने कार्यक्मलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- प्रत्येक विद्यालयहरुमा प्रत्येक महिनामा एक पटक स्वास्थ्य जाँच अनविार्यरुपमा गर्ने तथा व्यक्तिगत सरसफाई र स्वास्थ्यका सर्ने तथा नसर्ने रोग सम्बन्धी जनचेतनामूलक कक्षा संचालन गरिनेछ ।
- नेपाल सरकारले लिएको प्रत्येक विद्यालयका किशोरी छात्राहरुलाई सेनिटरी प्याड वितरण गर्ने नीतिलाई यस गाउँपालिकाले पनि अवलम्वन गर्नेछ ।
- अपाङ्गता भएका नागरिकहरुलाई उनीहरुको दैनिक जीवन यापनलाई सहज तुल्याउन विषेश अपाङ्गमैत्री कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ ।साथै सवै स्वास्थ्य संस्थाहरुलाई जेष्ठ नागरिक मैत्री र बालमैत्री बनाउँदै लगिनेछ ।
- विगतमा सहकार्य भई आएका करुना फाउन्डेसन नेपाल,युनिटी इन हेल्थ, नेहारिका नेपाल,वनहर्ट वल्डवईड नेपाल,आई पास नेपाल,वि एन एम टी र नयाँ विभिन्न साझेदारी संघ संस्थाहरु संग समन्वय गरि नागरिकको स्वास्थ्य हितको लागि विषेश कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।

- स्वयम सेविकाहरुलाई प्रोत्सहान स्वरुप मासिक रु आठ सय यातायात तथा खाजा खर्च र स्वास्थ्य जीवन विमामा पचास प्रतिशत गाउँपालिकाले गरिदिने नीति लिई कार्यान्वयनमा लगिने जस्ता विभिन्न कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ ।

अन्य क्षेत्र :

- युवा स्वरोजगार कार्यकमलाई विषेश प्राथमिकतामा राखि प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमसंग जोड्दै लगि रोजगारीको अवसरहरु श्रजना गरिदै लगिनेछ । गाउँको संचालन हुने हेरक प्रकारका विकासका र अन्य गतिविधिहरमा युवाहरुलाई विषेश प्राथमिकताका साथ सहभागी गराईनेछ ।
- जनताको आर्थिक जीवनलाई सहयोग पुग्ने कार्यक्रमहरु गाउँपालिकाको आफ्नै तथा लघु उद्यम विकास कार्यक्रम मार्फत ल्याईनेछ ।
- स्वास्थ्य, पर्यटन र राष्ट्रियताको लागि खेलकुद भन्ने नाराका साथ खेलकुद पर्यटनलाई प्रर्वद्धन गर्दै विभिन्न खेलकुदका गतिवधिहरु संचालन गरिनेछ ।
- यस गाउँपालिकालाई छुवाछुत मुक्त गाउँपालिका घोषणा गरिको छ यसलाई कार्यान्वयनमा ल्याउन विभिन्न कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ । कथित दलित समुदायहरुले अपनाउँदै आएको परम्परागत पेशालाई आधुनिकीकरण गर्दै उद्योगको रुपमा संचालन गर्न उत्प्रेरित गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पञ्जीकरण विभागले स्वीकृत गरेका कार्यक्रमहरुलाई विधिवतरुपा संचालन गरिनेछ ।
- सन्दकपुर गाउँपालिकाको सवै घरहरुलाई घर नम्बर उपलब्ध गराईनेछ ।
- सवै प्रकारका सामाजिक सुरक्षा भत्ताहरु आधुनिक,विश्वासनीय, र सुविधाजनक बैंकिङ प्रणाली मार्फत जनतालाई सेवा उपलब्ध गराईनेछ ।
- महिला, जनजाती ,दतिल,अपाङ्गता भएका व्यक्ति,अल्पसंख्यक, गरिबहरुलाई कृषिजन्य र अन्य सीपमूलकमा संलग्न गराई आय आर्जन गर्न क्षमता विकास कार्यकममा जोड दिई यस संग सम्बन्धित नवप्रवर्तन कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ ।
- गाउँवासीहरुको संस्कृति संरक्षण प्रवद्धन गर्न समुदायसंग समन्वय गरि आवश्यक कार्यकम ल्याइनेछ ।
- गाउँपालिका सञ्चालन हुने सवै किसिमका कार्यकम र नीति निर्माण तहमा लैंगिक समता र सामाजिक समावेशीकरणलाई उच्च प्राथमिकता दिइनेछ ।
- संघिय सरकार ,प्रदेश सरकारसंग सहकार्य र समन्वय गरि खानेपानी आपूर्ति र सरसफाईमा विषेश जोड दिइनेछ । गाउँपालिकाको प्रत्येक वडाहरुका बजारहरुको फोहर मैला व्यवस्थापन गर्न ल्याण्ड फिल्ड साईडहरुको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- परम्परागत हिसावले जोखिमयुक्त कार्य जस्तै आरन संचालन गर्दै आएका दलित गैरदलित व्यवसायीहरुलाई उनीहरुको व्यवसायलाई आधुनिकिकरण गराउँदै यसलाई उत्पादनमुलक रोजगारीमूल क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न प्रोत्सहान,संरक्षण र विकासको लागि विषेश कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ ।
- ९० वर्ष माथीका नागरिकहरुलाई आफ्नो जिवनकालमा समाजको विभिन्न क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याए बापत उनीहरुको सम्मान स्वरुप यस गाउँपालिका स्थानीय सरकारले उनीहरुलाई अत्तिरिक्त स्वास्थ्य सेवा औषधी उपचार खर्च वापत मासिक पाँचसयका दरले हुन आउने वार्षिक छ हजार भत्ता उपलब्ध गराईनेछ ।

  गाउँपालिकाले विनियोजन गर्ने बजेट मध्ये सामाजिक विकास तर्फ यस आ.व.मा रु १,८१,५७,३२० (रुपैया एक करोड एकासी लाख सन्ताउन्न हजार तीन सय वीस मात्र) गरी १०.२ प्रतिशत रकम विनियोजन गरिएको छ ।

(ग) पूर्वाधार विकास कार्यकम :

- दिगो विकास (Sustainable Development) समृद्धिको आधार भन्ने मुल नाराका साथ गाउँपालिकाको मेरुदण्डका रुपमा रहेका वाटाहरुलाई कमिक रुपमा बाह्रै महिना (All Weather Motorable) गाडी सञ्चालन गर्ने नीति विगतमा लिईएकोमा यसलाई निरन्तर दिईनेछ । संघ र प्रदेश सरकारसंग समपूरक बजेटबाट निर्माण हुने सडकहरुलाई द्रुत गतिमा निर्माण गरिनेछ ।

- जनसहभागितामूलक, पारदर्शी, वातावरणमैत्री,अनुशासित एवं स्वच्छ प्रतिस्पर्दामा आधारित विकास पद्धतीलाई जोड दिँदै उत्पादनमूलक एवं रोजगारीमूलक विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।
- जनताका जनभावनाको सम्मान गर्दै धार्मिक आस्थालाई जोडनका लागि मन्दिर , गुम्वा र चर्चलाई निर्माण तथा संरक्षण गर्ने नीतिलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- संघीय सरकार र प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरि दुईवटा वडाहरुलाई जोड्नको लागि (Motorable) गाडी जान सक्ने पक्की पुल निर्माणलाई पूर्णता दिँदै पैदल पथमार्ग यात्रालाई सहज र सरल बनाउन झोलुङगे पुल र काठे पुल निर्माण मर्मतलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- प्रदेश वा संघीय सरकारसंग स्थानीय सरकारले संयक्त लगानी गर्ने समपूरक बजेटबाट निर्माण हुने वा भईरहेको सडकहरुलाई बजेटको अभाव हुन नदिन गाउँपालिकाले यथेष्ट बजेटिङ गरि समयमै सम्पन्न गर्न विषेश पहलहरु गर्नेछ ।
- निर्माण भएका र निर्माण गरिने सडकहरु सडक मापदण्ड अनुसार बनाईनेछ । सडक क्षेत्राधिकार Right of way लाई कायम गरिनेछ ।
- संघीय सरकार ,प्रदेश सरकारसंग सहभागिता र समन्वय गरी खाद्यन्नमा आत्मानिर्भर बनाउनका लागि सिंचाईलाई भरपर्दो बनाउने नीतिलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- संघीय सरकार र प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरि गाउँपालिका सवै वडाहरुमा स्वास्थ्य चौकीमा निर्माणलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- सन्दकपुर सम्म पुग्ने मुख्य सडकहरुलाई गौरवको योजनाको रुपमा विकास गर्न संघीय सरकार ,प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरि निर्माण कार्यलाई द्रुत गतिमा लगिनेछ ।
- अन्तर स्थानीय तहलाई जोड्ने मुख्य सडकहरुलाई विषेश प्राथमिकतामा राखिनेछ ।
- गाउँपालिका स्तरीय एक सुविधा सम्पन्न खेल मैदान निर्माण गर्ने संघीय सरकार र प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरि चाडै खेल मैदान बनाउने नीति लिईनेछ ।
- संघिय सरकार र प्रदेश सरकारसंग समन्वय गरि पर्यटन प्रर्वद्धनको लागि गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका पर्यटकीय स्थलमा पूर्वाधार निर्माण गर्ने नीति लिइनेछ ।
- पर्यावरणीय सन्तुलन एवं वातावरणमैत्री विकास गर्ने पद्धतीको अवलम्बन गरिनेछ ।
- सन्दकपुर गाउँपालिकाको गौरवका आयोजनाहरुमा विषेश बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।

गाउँपालिकाले विनियोजन गर्ने बजेट मध्ये पूर्वाधार विकास तर्फ यस आ.व.मा रु ५,९०,३२,५०० (रुपैया पाँच करोड नव्बे लाख बत्तीस हजार पाँच सय मात्र) गरी ३३.२ प्रतिशत रकम विनियोजन गरिएको छ ।

(घ)सुशासन तथा अन्तर सम्बन्धित क्षेत्र:

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन:

- सम्वेदनाहीन र अवैज्ञानिक विकास पद्धतीले गर्दा विश्वयापीरुपमा पृथ्वीको तापक्रम बढ्दै गही रहेको र यसको नकरात्मक प्रभावले ह्रास हुँदै गई रहेको पर्यावरणीय सन्तुलनलाई जोगाई राख्न गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका सीमसार क्षेत्र,पानीका मुहान,तालतलैया क्षेत्र र वनजंगललाई संरक्षण संवद्धन गर्ने नीति लिइनेछ जसको लागि दिगो विकासको अवधारणालाई अंगिकार गरिनेछ ।
- प्रत्येक सामुदायिक र निजी जमीनहरुमा,वनक्षेत्रमा, खाली नाङ्गा स्थान र डाँडाहरुमा स्थानीय प्रजातिका वृक्षहरु रोप्ने नीति ल्याईनेछ । जसको लागि विभिन्न सरोकारवाला संघ संस्था सवै पक्षहरु संग समन्वय र सहकार्य गरि कार्य अघाडि बढाईनेछ । विदेशी प्रजातिका रुख जुन पर्यावरणीय वातारणीय ह्रास गराउँदछ त्यस्ता रुख विरुवाहरुलाई निरुत्साहित गर्दै स्थानीय प्रजातिलाई स्थापित गरिदै लगिनेछ ।
- विकास निर्माणका कार्यहरुलाई दिगो,वातावरणमैत्री र रोजगारमूलक वनाउँदै लगिने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी सवै युवायुवतीहरुलाई अनिवार्यरुपमा विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम दिईनेछ। साथै कक्षा दशका विधार्थीहरुलाई समेत स्काउट तालिक दिईनेछ ।
- जैविक अजैविक तत्वहरु जस्तै वन्य जन्तु,किराफट्ङ्गा,बनजंगल र सुक्ष्म जीवजन्तुहरुको संरक्षण गरिनेछ ।

- पर्यावरणीय सन्तुलन र स्वच्छ वातावरण राख्न कृषिमा प्रांगारिक तथा जैविक मल र जैविक विषादी उत्पादन गर्नेतर्फ जोड दिइने नीति अनुसार कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ ।
- गाउँपालिकाको समृद्धिको लागि वन जंगलको सदुपयोग गर्ने नीति अगाडि बढाइनेछ । वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको कार्यक्रम अन्तर्गत वनजन्य पदार्थ, जडीवुट्टी उत्पादन र सदुपयोग गर्ने कार्यक्रम अघि वढाइनेछ । वन उपभोक्त समितिका पदाधिकारीहरुलाई बनजंगलको संरक्षण र विकासको लागि विषेश तालिम दिईनेछ ।
- सन्दकपुर गाउँपालिकालाई नेपालकै सवै भन्दा हरियाली स्थानीय तह बनाउन विषेश कार्यक्रमहरु ल्याईनेछ ।
- सन्दकपुर गाउँ, आफ्नै ठाँउ ।

  सफा गरौ ,स्वच्छ बनाऔ॥

भन्ने मूल नाराका साथ यस अभियानका लागि माथिल्लो सरकार र नीजि क्षेत्रसंग समन्वय गरि विभिन्न वातावरणमैत्री कार्यक्रमहरु लिइनेछ ।

- गाउँपालिकाका आउने जुनसुकै विपद्लाई अनुकुलन, न्यूनिकरण बनाउनको लागि जनमानसमा सुशुचित गराउने र विपद् व्यवस्थापनको लागि स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय जनशक्तिलाई परिचालन गर्ने नीति लिइएकोछ । यसका लागि आवश्यक सहकार्य र बजेटको व्यवस्थामा कुनै कमी नल्याईने र जनस्तरमा सचेतनामूलक कार्यक्रमहरुलाई विषेश प्राथमिकतामा राखिनेछ ।
- जलवायू परिवर्तन र त्यसले पार्ने प्रभावकोवारेमा जनमानसलाई सुसुचित गराउने नीति लिइनेछ ।

सुशासन तथा संस्थागत विकास :

- गाउँपालिकाको प्रशासनलाई छिटो ,छरितो ,पारदर्शी,प्रवीधिमैत्री र सेवाग्राहीमैत्री भ्रष्टचार शुन्य सहनशीलता नीति अपनाईनेछ । एकीकृत घुम्ती सेवा,घर दैलो सेवा जस्ता कार्यक्रमहरु नियमित रुपमा गरिनेछ ।
- गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरुमा फी वाई फाई जोन (Free wi-fi zone) घोषणा गर्दै जाने नीति लिइनेछ ।
- पंजिकरणको कार्यलाई छिटो,छरितो पारदर्शि गरि आधुनिक प्रविधिको प्रयोगबाट बैज्ञानिक पद्धतिमा रुपान्तरण गरिनेछ ।
- भूक्तानी प्रणालीलाई वैज्ञानिक र पारदर्शी बनाईने नीति लिईनेछ जसको लागि अवलम्वन गरिने कार्यविधिहरुको तर्जुमा गरि लागू गरिनेछ ।
- पुरस्कार र दण्डको नीति अवलम्बन गरिनेछ । प्रत्येक वर्ष गाउँपालिका भरिका कर्मचारी मध्येबाट एक जना उत्कृष्ट कर्मचारीलाई पुरस्कृत गरिनेछ ।
- गाउँपालिकाको आवधिक तथा गुरु योजनालाई पूणरुपम आत्मासाथ गरि कार्यहरु गरिनेछ ।
- संघीय तथा प्रदेश सरकारले लिएको नीतिलाई कार्यान्वय गरिनेछ ।
- प्रहरीसंग सहकार्य गरि जनताको जीउधनको सुरक्षा गर्ने नीतिलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- नागरिक सुरक्षा र सचेतनाको लागि जनतासंग प्रहरी कार्यक्रमलाई अझ प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- गाउँपालिकाको सवै शाखा तथा समितिहरुलाई सक्रिय बनाउने नीति लिईनेछ ।न्याय सम्पादन कार्यलाई छिटो ,छरितो ,पारदर्शी,प्रवीधिमैत्री बनाईनेछ ।
- समाजमा विद्यमान कुरीतीको रुपमा रहेको अन्धविश्वास र सामाजिक सद्भावमा विचलन ल्याउने सवै प्रकारका व्यवहारहरुलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।
- कार्यपालिकाको निर्णयहरु,न्याय समितिको निर्णयहरु सार्वजनिक र विकास निर्माण तथा गापाका अन्य सवै योजना कार्यान्वयन गतिविधिहरुको सार्वजनिक सुनुवाई चौमासिक रुपमा प्रविधिको प्रयोग समेत गरि गरिनेछ।
- जनतालाई सुशासन र आफ्नो अधिकार र कर्तव्यहरु प्रति शुसुचित गरिनेछ ।
- गाउँपालिका भित्रका सामाजिक विभेद ,छुवाछुत , घरेलु हिंसा,बोक्सी प्रथा जस्ता कुसंस्कार र अमानवीय कियाकलापहरु विरुद्ध सामाजिक सचेतना अभियान चलाइनेछ ।
- फरक क्षमता भएका नागरिकहरुलाई उनीहरुको शारारिक क्षमता र बौद्धिक क्षमताका आधारमा आत्मानिर्भर बन्न सक्ने सिप र क्षमता अभिवृद्धिका कार्यकम सञ्चालन गरिनेछ ।

- बाल बचाउ , बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागितालाई कार्यान्वयन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- गाउँपालिका र वडा कार्यालयहरुमा नागरिक वडापत्रको व्यवस्था गरि नागरिकको सूचना प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गरिनेछ ।

वित्तिय व्यवस्थापन :

- सार्वजनिक सुनवाई ,सामाजिक परिक्षण , बेरुजु फछर्यौट आन्तरीक नियन्त्रण प्रणाली, वित्तिय अनुसन्धान तथा जोखिम न्यूनीकरण कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने विषेश अुदान,समपुरक अनुदानको लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था मिलाई योजनाहरु कार्यान्वयमा ल्याउने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- कोषहरुको संचालन गर्नको लागि आवश्यक कानुनको निर्माण गरि संचालन गरिनेछ ।
- शुसासनको प्रत्याभूती दिलाउँदै ई गभरनेन्सको अवधारणलाई साकार वनाउँदैं लगिनेछ ।
    - ❖ गाउँपालिकाले विनियोजन गर्ने बजेट मध्ये सुशासन तथा अन्तर सम्बन्धित क्षेत्रमा तर्फ यस आ.व.मा रु ८०,५६,००० (रुपैया अस्सी लाख छपन्न हजार मात्र) गरी ४.५ प्रतिशत रकम विनियोजन गरिएको छ ।

प्रशासनिक (चालू) र पुंजीगत खर्च :

यस आर्थिक वर्षमा २०७८।०७९ मा कुल ४०,४६,८५,३२० बजेट विनियोजन गरिएको छ । जस मध्ये शर्शत अनुदान, संघ समपुरक अनुदान, विषेश अनुदान रकम बाहेक संघीय समानीकरण अनुदान, संघ राजश्व वाँडफाड,प्रदेश समानीकरण अनुदान ,प्रदेश समपूरक ,प्रदेश राजश्व वाँडफाड, गाउँपालिकाको आन्तरिक श्रोत र अनुमानित अल्या रकम गरी गाउँपालिकाले बजेट बाँडफाड गर्ने रकम रु १७,७८,४६,३२० (सत्र करोड अठहत्तर लाख छयालीस हजार तीन सय बीस मात्र) रहेको छ। जसमध्ये प्रशासनीक खर्च चालू तर्फ रु ६,७०,०९,५०० (छ करोड सत्तहरी लाख नौहजार पाँच सय मात्र) ३७.७ % र पूँजीगत खर्च तर्फ रु ११,०८,३६,८२० (एघार करोड,आठ लाख छत्तिस हजार आठसय वीस रुपैया मात्र) ६२.३ % विनियोजन गरिएको छ ।

गाउँपालिकाको आम्दानी खर्चको कुल विवरण निम्नानुसार रहेको छ ।

सि.न.	आय स्रोत	आय रकम	सि.नं.	व्यय शिर्षक	व्यय रकम
१	अ.ल्या	५०,००,०००	१	आर्थिक विकास	२,५५,९१,०००
२	आन्तरीक आम्दानी	७५,५०,०००	२	सामाजिक विकास क्षेत्र	१,८१,५७,३२०
३	संघीय सरकार सामानीकरण अनुदान	८,६१,००,०००	३	पुर्वाधार विकास	५,९०,३२,५००
४	प्रदेश सरकार सामानीकरण अनुदान	४७,९१,०००	४	(सुशासन तथा अन्तर सम्बन्धीत क्षेत्र)-बन वातावरण तथा जलबायु,विपद् व्यवस्थापन, संस्थागत विकास वित्तीय सुशासन तथा व्यवस्थापन	८०,५६,०००
५	संघीय सरकार राजश्व बाँडफाड	५,९९,१३,०००	५		
६	प्रदेश सरकार राजश्व सवारी साधनकर बाँडफाड	४४,९२,३२०	६		

७	प्रदेश सरकार समपूरक अनुदान चालू	१,००,००,०००	७	प्रशासनिक खर्च	६,७०,०९,५००
जम्मा गाउँपालिकाबाट बाँडफाड गरिएको बजेट					१७,७८,४६,३२०
८	संघीय सरकार सर्शत अनुदान चालू	१९,५०,००,०००	८	सवै सर्शत, समपूरक र विषेश कार्यक्रमका शिर्षकहरुमा खर्च हुने	२२,६८,३९,०००
९	प्रदेश सरकार सर्शत अनुदान	१,५२,३९,०००			
१०	संघीय सरकार समपूरक अनुदान चालू	८३,००,०००			
११	संघीय सरकार विषेश अनुदान चालू	८३,००,०००			
कुल जम्मा आय		४०,४६,८५,३२०		कुल जम्मा व्यय	४०,४६,८५,३२०
चालीस करोड छयालीस लाख पच्सासी हजार तीनसय वीस रुपैया ।					

उपसंहार

गाउँसभाबाट पारित गरिएका महत्वपूर्ण निर्णयहरु :

क) गाउँपालिकाको बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम सम्बन्धी प्रस्तावहरु:

१)गत वर्षको राजश्व र व्ययको यथार्थ विवरण,चालू आर्थिक वर्षको संशोधित अनुमान तथा आ.ब.२०७८/७९ को लागि यस गाउँपालिकाको अनुमानित आय व्यय सहितको नीति कार्यकम तथा बजेट र मध्यकालीन खर्च संरचनाको विवरण स्वीकृत गरिएको छ ।

२)उपभोक्ता समिति मार्फत संचालन गरिने योजनाहरुको निर्माणमा कम्तीमा १५% ले हुने जनसहभागिता गर्ने नीति अनिवार्य रुपले लागू गर्ने निर्णय गरिएको छ । उपभोक्ता समितिबाट गरिने प्रत्येक योजनाहरुको उपभोक्त समितिको गठन जुन चौमासिकमा योजना सञ्चालन गरिनु पर्ने हो त्यो भन्दा एक महिना अगाभै गठन गरी गाउँपालिकाको योजना शाखामा दर्ता गरिसक्नु पर्नेछ अन्यथा योजना सम्झौता गरिने छैन । जस अन्तर्गत सम्झौता र कार्यदेश प्राप्त गरे पछि अग्रिमरुपमा १५ % जनसहभागिताको कार्यसम्पन्न गरे पछि मात्र पहिलो भूक्तानी वा अन्तिम वील भूक्तानी गरिनेछ अन्यथा कार्यालय भुक्तानी दिन वाध्य हुने छैन । सामाग्री तथा औजार खरिद गरी निर्माण गर्नु पर्ने किसिमका आयोजनाहरुलाई मात्र नियम अनुसार पेश्की उपलब्ध गराईनेछ । अनुगमन समितिले अनुगमन गरे पश्चात वडा कार्यालयको सिफारिस अनुसार मात्र भूक्तानी गरिनेछ ।

३.सार्वजनिक पद र कुनै पनि पार्टीको महत्वपूर्ण पद अध्यक्ष र सचिव पदमा बसेको पदाधिकारी उपभोक्ता समितिमा बस्न नपाउने भनी निर्णयलाई गरिएको छ ।साथै एक पटकमा एक जना व्यक्ति एउटा उपभोक्ता समितिमा मात्र बस्न पाउनेछ । यसलाई कडाईका साथ कार्यन्वयनमा लगिनेछ । यो प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

४.उपभोक्ता समितिमा डोजर मालिक र विचौलिया बस्न नपाउने निर्णय स्वीकृत गरिएको छ ।

५. यस गा.पा क्षेत्र भित्र कुनै पनि ह्यावी ईक्यूपमेन्ट जस्तै डोजर वा मेसिनबाला सञ्चालन गर्नुपरेमा अनिवार्यरुपमा सूचिकृत गरी सञ्चालन अनुमति पत्र लिनु पर्नेछ । सूचिकृत र अनुमति नलिई कार्य सञ्चालन गरेमा गाउँपालिकाको कार्यालय भूक्तानी दिन बाध्य हुनेछैन भन्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

६.गाउँपालिकाको आन्तरिक आय राजश्व (जस्तै कर ,दस्तुर सिफारिस शुल्क) पहिचान गर्ने कार्यको लागि आय प्रक्षेपण तथा पहिचान गरि कार्यान्वयन गर्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

७.आ.ब.०७८/७९ को लागि प्रचलित कानूनको अधिनमा रही राजश्व परामर्श समितिले प्रस्तुत प्रस्तावित उल्लेखित दररेटहरु गाउँकार्यपालिकाको बैठकले स्वीकृत भएको प्रस्ताव स्वीकृतको लागि पेश गरिएको छ । कुनै वस्तुहरुको दररेट छुटेको हकमा गाउँकार्यपालिकाले गाउँसभाबाट पछि अनुमोदन गर्ने गरि निर्णय गरी कार्यान्वयन गर्न सक्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

८.जिम्मेवारी अनुसार कार्यालयको काम कार्यावाहीलाई छिटो, छरितो ,पारदर्शी गरी जनमुखी सेवा दिने उद्देश्यले कामको चाप र प्रकृति अनुसारको प्रत्येक शाखाको कारवाहीलाई चुस्त तथा मितव्ययी समय सापेक्ष संगठनलाई सुधार गर्न आवश्यक पर्ने निर्णयहरु कार्यपालिकाले निर्णय स्वीकृत गरिएको छ ।

९.गाउँपालिकाले सम्पादन गरेको विविध विकास गतिविधिहरु नागरिक समक्ष जानकारी गराउन बुलेटिन, विद्युतीय माध्यमबाट सूचना प्रकाशन, गाउँ सूचना पुस्तिकाहरु,खर्चको फांटवारी प्रकाशन गर्ने,प्रत्येक वडा तथा गाउँपालिका स्तरीय सर्वाजनिक सुनुवाई प्रत्येक चौमासिकरुपमा अनिवार्यरुपमा गर्नुपर्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

१०.यस गाउँपालिकाबाट सम्पादन हुने विकास निर्माण तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहका सम्बन्धमा सार्वजनिक सुनुवाई,सार्वजनिक तथा सामाजिक लेखा परिक्षण गर्ने कार्यलाई थप प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

११.गाउँकार्यपालिका कार्यालयबाट गाउँसभाको बैठकमा पेश गरिएको आ.ब.२०७७।०७८ मा सम्पन्न भएका विषयगत क्षेत्रका सबै योजनाहरुको बार्षिक आर्थिक तथा भौतिक प्रगति समिक्षा प्रतिवेदनलाई स्वीकृत गर्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

१२.गाउँपालिकाको एकीकृत र योजनाबद्ध विकासको लागि गाउँकार्यपालिकाबाट अनुमोदन भएको गुरुयोजना (२०७८।०७९-२०९७।०९८ आवधिक योजना बनाई लागू गर्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

१३.गाउँपालिका अन्तर्गत चालु तथा पुँजीगत खर्चको विनियोजित रकम सम्बन्धित क्षेत्रमा Line Items मा प्रदान गर्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

१४.गाउँपालिकामा लगाइने कर, दस्तुर, शुल्क आदिको दर र ठेक्का अंक रकम यस गाउँसभाबाट स्वीकृत गर्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

१५.गाउँपालिकाको कार्यसम्पादनका सिलसिलामा आवश्यक पर्ने अन्य सबै प्रशासनिक कार्यहरु गर्न प्रमूख प्रशासकीय अधिकृतलाई पूर्ण अधिकार प्रत्यायोजन गर्ने प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको छ ।

१६.गाउँपालिकालाई प्राप्त हुने संघीय तथा प्रदेश अनुदान, राजश्व बाँडफाड र आन्तरीक राजश्व लगायतका अन्य श्रोतहरु स्थानीय संचित कोषमा जम्मा गरी सो अन्तर्गतको चालु तथा पुँजीगत खर्च कार्यक्रमहरुमा विनियोजित रकम अनुसार योजना तथा बार्षिक कार्यक्रम संचालन गर्न स्वीकृत गरिएको छ ।

१७. **संघयि सरकार ,प्रदेश सरकार, स्थानीय सरकार र अन्य निकायहरुसंग सहकार्य :**
सहभागितामूलक पद्धतिमा टोल,बस्ती हुँदै बडा सभावाट प्राथमिकतामा परि बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा पेश भएका तर श्रोतको अभावले गर्दा गाउँसभाले विकास योजनामा समावेश हुन नसकेका तर महत्वपूर्ण देहायका आयोजनाहरु प्राथमिकताका आधारमा देहाय बमोजिका योजनाहरु संघयि सरकार ,प्रदेश सरकार,सडकबोर्ड तथा अन्य निकायहरुसंग सहकार्य समन्वय गरि सम्वन्धीत निकायमा माग गरि कार्यान्वय गर्ने भनी यस सभाबाट निर्णय गरिएको छ ।

क्र.सं	योजनाको नाम	योजना स्थल	अनुमानित लागत रु हजारमा	माग गरिने सरकार वा निकाय	कैफियत
१	देउराली बजार ढल तथा खानेपानी व्यवस्थापन	देउराली बजार	६००००	सहरी विकास तथा खा पा मन्त्रालय	गा पा.को गौरवका योजना
२	बुङगे खोपी विस्तारे सुनुवार गाउँ राम खर्क सडक	सन्दकपुर २	३००००	भौतिक पुर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	गा पा.को गौरवका योजना
३	चांप गैरी छागे आलुवारी अधिकारी विखे भन्ज्याङ सडक	सन्दकपुर १	७००००	भौतिक पुर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	गा पा.को गौरवका योजना
४	जौवारी जमुना टारी सानी माई सडक	सन्दकपुर ३ र ५	५००००	भौतिक पुर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	गा पा.को गौरवका योजना
५	ताल गाउँ चिया कारखाना माबु कालपोखरी सन्दपुर सडक	सन्दकपुर ३ र४	४००००	भौतिक पुर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	गा पा.को गौरवका योजना
६	जौवारी ईङ्ला पाटीगाउँ सापकोटा डाँडो टारी देउराली सडक	सन्दकपुर २,३ र ५	४००००	भौतिक पुर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	गा पा.को गौरवका योजना
७	जमुना वृहत खानेपानी योजना	सन्दकपुर ५	५००००	खानेपानी तथा सरसफाई मन्त्रालय	गा.पा.को गौरवका योजना
८	सन्दकपुर पर्यटन पुर्वाधार निर्माण	सन्दकपुर ४	५००००	सस्कृती पर्यटन तथा नागरीक उड्यान मन्त्रालय	गा पा.को गौरवका योजना
९	छिनटापु पर्यटन पुर्वाधार विकास	सन्दकपुर १	२००००	सस्कृती पर्यटन तथा नागरीक उड्यान मन्त्रालय	गा पा.को गौरवका योजना
१०	विखे भन्ज्याङ माइपोखरी वडा नं.१ पर्यटन पुर्वाधार	सन्दकपुर १	१००००	सस्कृती पर्यटन तथा नागरीक उड्यान मन्त्रालय	गा पा.को गौरवका योजना
११	माईपोखरी रामसार क्षेत्र पुर्वाधार विकास	सन्दकपुर १	५००००	सस्कृती पर्यटन तथा नागरीक उड्यान मन्त्रालय	गा.पा.को गौरवका योजना
१२	हागेथाम पर्यटन पुर्वाधार	सन्दकपुर ५	३००००	सस्कृती पर्यटन तथा नागरीक उड्यान मन्त्रालय	गा.पा.को गौरवका योजना
१३	टोड्के झरना पर्यटन पुर्वाधार निर्माण	सन्दकपुर २	४००००	सस्कृती पर्यटन तथा नागरीक उड्यान मन्त्रालय	गा.पा.को गौरवका योजना
१४	माईपोखरी देउराली टप्पु छिन्टप्पु सन्दकपुर जौवारी ढापपोखरी पदमार्ग	सवै	८००००	सस्कृती पर्यटन तथा नागरीक उड्यान मन्त्रालय	गा.पा.को गौरवका योजना
१५	विधुतीकरण वडा नं. १,२,३,४र ५	सन्दकपुर	५००००	उर्जा मन्त्रालय	गा.पा.को गौरवका योजना

१६	एक वडा एक नमुना विद्यालय निर्माण	सन्दकपुर	७००००	१ नं. प्रदेश	गा.पा.को गौरवका योजना
१७	कालपोखरी, भिखेभन्ज्याङ रंगशाला निर्माण	सन्दकपुर ४ र १	६००००	ओलम्पीक कमिटि	
१८	नमूना साँस्कृतिक गाउँ निर्माण	सन्दकपुर	२००००	सस्कृती पर्यटन तथा नागरीक उड्यान मन्त्रालय	गा.पा.को गौरवका योजना
१९	सरस्वती उच्च माध्यमीक विद्यालयलाई स्नातक सम्म संचालन गर्न अनुमति माग गर्ने र गाउँपालिका स्तरीय नमुना विद्यालय बनाउने	सन्दकपुर ३	१००००	शिक्षा मन्त्रालय	गा.पा.को गौरवका योजना
२०	१५ शैयाको अस्पताल निर्माण	सन्दकपुर ३	५००००	संघ सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना कार्य सुरु भईसकेको
२१	देउराली होङग्रे सडक	वडा नं. १	५००००	१ नं. प्रदेश सरकार	
२२	सानीमाई तीन मैने वडा भवन सडक	वडा नं. ३	५००००	१ नं. प्रदेश सरकार	
२३	देउराली सिमखर्क सडक	वडा नं. २	२००००	१ नं. प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
२४	र्नसरी उत्पादन तथा वृक्ष रोपण कार्यक्रम	सवै वडा		१ नं. प्रदेश सरकार	
२५	देउराली छोके सडक	वडा नं. ३	२००००	१ नं. प्रदेश सरकार	
२६	गैरीगाउँ टोड्के झरना सडक	वडा नं. २ र ३	५००००	१ नं. प्रदेश सरकार	
२७	भानुदय सिके पिप्ले मिरिक दोवाटे सडक	४ र ५	५००००	१ नं. प्रदेश सरकार	
२८	बुधवारे गोरुवाले सडक	वडा नं. २	२००००	१ नं. प्रदेश सरकार	
२९	सात खाल्डे शहिद रंगशाला निर्माण	वडा नं. ३	५००००	१ नं. प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३०	फेमे गुरु खेल मैदान	वडा नं. २	४०००	१ नं. प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३१	हाङवादिन खेल मैदान मावु	वडा नं. ४	३०००	१ नं. प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३२	कालपोखरी स्वास्थ्य चौकी	वडा नं. ४	५०००	१ नं. प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३३	गोठसुधार कार्यकम	गाउँपालिका	८०००	१ नं. प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३४	प्राङगारीक मल उत्पादन	गाउँपालिका	१००००	१ नं. प्रदेश सरकार	गा.पा.को

	कार्यक्रम				गौरवका योजना
३५	पशुजन्य साना उद्योग प्रद्धन कार्यक्रम	गाउँपालिका	५०००	१ नं. प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३६	माईपोखरी स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण	सन्दकपुर ०१	२०००	संघीय सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३७	माईपोखरी र ई न पा विचको पुवाखोला वडा नं ३ जोड्ने पक्की पुल	सन्दकपुर ०१	५००००	संघीय सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३८	सुलुबुङ आहाले जमुना माईटार माईखोला पक्की पुल	सन्दकपुर ०३ र ०५	४५०००	संघीय सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३९	छिन्टापु पर्यटन पुर्वाधार निर्माण	सन्दकपुर ०१	१००००	संघीय सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
४०	बहुआयमिक कवडहल निर्माण	सन्दकपुर गा पा	७०००	संघीय प्रदेश वा स्थानीय सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
४१	पशुपन्छी अस्पताल निर्माण	सन्दकपुरगा पा	१००००	संघीय सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
४२	जडिवुट्टी प्रशोधन तथा अनुसन्धान केन्द्र स्थापना	सन्दकपुर गा पा	४००००	संघीय सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
४३	सशस्त्र प्रहरी सिमाबलको BOP स्थापना	कालपोखरी सन्दकपुर	५००००	संघीय सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
४४	सन्दकपुर बहुसंस्कृतिक समावेशी संग्रहालय निर्माण	देउराली बजार	६००००	संघीय र प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
४५	पाराग्लाईडिङ सम्भावना अध्ययन तथा संचालन	सवै वडाहरु	१००००	संघीय र प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
४६	रेडपाण्डा प्रजनन तथा संरक्षण क्षेत्र टप्पु	वडा १ २ र ३	५००००	संघीय सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना

प्रदेश सरकारलाई माग गर्ने योजनाहरु :

गाउँपालिकाको विगतका आर्थिक वर्ष र यस आ.व.२०७८।०७९ र क्रमश निम्नानुसारका योजना तथा कार्यक्रमहरु प्रदेश सरकारमा माग गर्ने भनी निर्णय बजेट तथा कार्यक्रम तजुमा समितिले स्वीकृत गरि कार्यपालिकाको वैठकबाट अनुमोदन भएको र यसलाई गाउँसभाबाट स्वीकृत गरिएको छ ।

सि.नं	योजनाको नाम	कार्यान्वयन हुने स्थान	लागत अनुमान	स्रोत	कैफियत
१	काली खोला वृहत सिचाई आयोजना	वडा नं. ०४ मावु	५००००	प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
२	श्रीहाँङजी मुहानबाट मावु बृहत खानेपानी योजना	सन्दकपुर ०४ मावु	५००००	प्रदेश सरकार	

३	खेलमैदान सन्दकपुर ०५	सन्दकपुर ०५	१००००	प्रदेश सरकार	
४	खेलमैदान सन्दकपुर ०४	सन्दकपुर ०४	१००००	प्रदेश सरकार	
५	पहिरेपानी खा.पा. आयोजना	सन्दकपुर ०१	१००००	प्रदेश सरकार	
६	पुवाखोला आलुवारी छाँगे भित्ते सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०१	५००००	प्रदेश सरकार	
७	सानीमाई लुरिङटार टारी खा पा	सन्दकपुर ०३	२००००	प्रदेश सरकार	
८	मलाते खोल्सी मुहान खा पा	सन्दकपुर ०३	१००००	प्रदेश सरकार	
९	चैते खोला टारीवेसी सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०३	२००००	प्रदेश सरकार	
१०	उतीसे धापपोखरी खा पा	सन्दकपुर ०५	१५०००	प्रदेश सरकार	
११	लामीझोड नुनथला मझवा बृहत खा पा आयोजना	सन्दकपुर ०५	१००००	प्रदेश सरकार	
१२	तीनघरे देखि थान दाङ्से माईटार खा पा योजना	सन्दकपुर ०५	१५०००	प्रदेश सरकार	
१३	फुस्रे पोखरी कालिका पोखरी संरक्षण	सन्दकपुर ०२	१०००	प्रदेश सरकार	
१४	लालबास पोखरी संरक्षण	सन्दकपुर ०४	२०००	प्रदेश सरकार	
१५	ताल पोखरी संरक्षण तथा पूर्वाधार निर्माण	सन्दकपुर ०२	१०००	१ नं.प्रदेश सरकार	
१६	जोर पोखरी संरक्षण तथा पूर्वाधार निर्माण	सन्दकपुर ०२	१०००	१ नं.प्रदेश सरकार	
१७	माझ पोखरी संरक्षण तथा पूर्वाधार निर्माण	सन्दकपुर ०२	१०००	१ नं.प्रदेश सरकार	
१८	भिर गाउँ जमुना झो पु	सन्दकपुर ०५ र ०३	१०००	प्रदेश सरकार	
१९	सिस्ने जमुना झो पु	सन्दकपुर ०५	१०००	प्रदेश सरकार	
२०	हाँडी दह छाँगे र ईनपा ३ सिमाना झो पु	सन्दकपुर ०१	१०००	प्रदेश सरकार	
२१	आलुबारी किबु टार झो पु	सन्दकपुर ०१	१०००	प्रदेश सरकार	
२२	मुनतला त्रिवेणी झो पु	सन्दकपुर ०४	२०००	प्रदेश सरकार	
२३	जोरकटेरी लालिखोला झो पु	सन्दकपुर ०४	२५००	प्रदेश सरकार	

सन्दकपुर गाउँपालिका

२४	माईखोला देउसाली गाउँ सुलुवुङ जोड्ने झो पु	सन्दकपुर ४ र ३	३२००	प्रदेश सरकार	
२५	जमुना पाहा खोला रक गाडेन	सन्दकपुर ०५	१५०००	प्रदेश सरकार	
२६	टप्पु प्रतिक्षालय भवन निर्माण	सन्दकपुर ०१	१००००	१ नं. प्रदेश सरकार	
२७	पाहाकुर संरक्षण चैते जमुना	सन्दकपुर ०५	५०००	१ नं. प्रदेश सरकार	
२८	रेडपाण्डा संरक्षण क्षेत्र चोयाटार	सन्दकपुर ०५	२००००	प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
२९	हाँडीदह स्नान कुण्ड विकास तथा संरक्षण	सन्दकपुर ०१	५०००	१ नं. प्रदेश सरकार	गा.पा.को गा.पा.को गौरवका योजना
३०	खेलमैदान सन्दकपुर ०१	सन्दकपुर ०१	१००००	प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३१	सात खाल्डे सहिद पार्क निर्माण	सन्दकपुर ०१	५०००	प्रदेश सरकार	गा.पा.को गौरवका योजना
३२	बृहत माछा पालन पोखरी निर्माण	सन्दकपुर ०१	१००००	प्रदेश सरकार	
३३	माङहीम मन्दिर निर्माण	सन्दकपुर ०३ टारी	१०००	प्रदेश सरकार	
३४	सानीमाई आलिङ डाँडा खरिबोटे बेसी सिचाई कुलो	सन्दकपुर ०३	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	
३५	चैते टारी साना सिचाई साना आयोजना	सन्दकपुर ०३	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	
३६	झिल्के धारा याक्पी साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०३	१५००	प्रदेश सरकार / SIP	
३७	विक्री खरिबोटे साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०३	२५००	प्रदेश सरकार / SIP	
३८	लुकुवा थरी गाउँ सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०३	३०००	प्रदेश सरकार / SIP	
३९	जोरधारा सिद्धदेवी साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०४	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	
४०	भोटे खोल्सी साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०४	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	
४१	ओतामे पाटीडाँडा साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०५	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	
४२	खोपी खर्क साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०५	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	

४३	ढुङ्गा हान्ने साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०५	२५००	प्रदेश सरकार / SIP	
४४	चौते आलुवारी साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०१	३०००	प्रदेश सरकार / SIP	
४५	तीन दोभाने चाम्लिङ डाँडा साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०१	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	
४६	भालु खोला गुरुङगाउँ साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०१	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	
४७	केरा वारी लसुने बीचगाँउ साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०१	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	
४८	ठाडे खोला चुरेघाँटी साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०२	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	
४९	सुतुलुङ पर्यटकीय क्षेत्र विकास	सन्दकपुर ०३	३०००	प्रदेश सरकार / SIP	
५०	समाहाखोला जमुना मावु माईमझुवा देउराली आलुवारी बाघखोर रिङ रोड	सन्दकपुर	१००००	प्रदेश सरकार	
५१	बाँदारे तारसिंह डाँडा सिचाई कुलो निर्माण	सन्दकपुर ०५	२०००	प्रदेश सरकार / SIP	
५२	भोटेनी दह दाङ्से माईटार सिचाई योजना	सन्दकपुर ०५	३०००	प्रदेश सरकार / SIP	
५३	पाहाखोला मुढे सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०५	१०००	प्रदेश सरकार / SIP	
५४	खोपी खर्क सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ०५	३०००	प्रदेश सरकार / SIP	
५५	स्वास्थ्य चौकी भवन मर्मत	सन्दकपुर ०३	२०००	प्रदेश सरकार	
५६	मावुथाम भ्यूटावर निर्माण	सन्दकपुर ०४	५०००	प्रदेश सरकार	
५७	माङ्हीम मन्दिर निर्माण	सन्दकपुर ०४	१०००	प्रदेश सरकार	
५८	फाल्गुनन्द किराँत मन्दिर निर्माण	सन्दकपुर ०१	१५००	१ नं. प्रदेश सरकार	
५९	फाल्गुनन्द किराँत मन्दिर निर्माण	सन्दकपुर ०५	१५००	प्रदेश सरकार	
६०	टोड्के झरना मावुथाम पदमार्ग निर्माण	सन्दकपुर ०२ र ०४	५०००	प्रदेश सरकार	
६१	टोड्के झरना टप्पु पदमार्ग	सन्दकपुर २	४०००	प्रदेश सरकार	
६२	छाँगे झरना पूर्वाधार विकास तथा सौन्दर्यकरण	सन्दकपुर १	५०००	प्रदेश सरकार	
६३	सन्दकपुर जौवारी नयाँबजार केचना साईक्लिङ मार्ग	ईलाम झापाका विनिन्न स्थानीय तह	४००००	संघ सरकार	

६४	पाहा खोला मुडे साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ५	२०००	प्रदेश सरकार	
६५	चैते आहाले साना सिचाई आयोजना	सन्दकपुर ५	३५००	प्रदेश सरकार	
६६	ईङला चामुटार झो पु	सन्दकपुर ५	३०००	प्रदेश सरकार	

१८) देहायका विषयहरुमा प्रचलित कानुन अनुसार गाउँपालिका कोषको पुँजीगत रकमबाट खर्च गर्न निषेध गरिएको छ ।यसलाई पारित गर्न निर्णयको लागि पेश गरिएको छ ।

●पुँजीगत तर्फको रकम सापटी ल्याई वा रकमान्तर गरि चालू शीर्षकमा वा चालू प्रकृतिको कार्यमा खर्च गर्न नपाउने तर चालू तर्फ रकम घरभाडा ,विजुली,टेलिफोन,पानीको महशूल,विविध खर्च लगायत मसलन्द खर्च जस्ता चालू प्रकृतिका सबै खर्चहरु बचत हने देखिएमा पूँजीगत खर्चमा रकमान्तर गर्न सकिने छ ।

●कुनै पनि प्रकारको तलब भत्ता ,बैठक भत्ता ,दैनिक तथा भ्रमण भत्ता र कर्मचारी एवम राजनैतिक पदाधिकारी व्यक्तिको पारिश्रमिक तथा कर्मचारी सेवा निवृत हुँदा दिइने सुविधा सम्बन्धी खर्चहरु ।

●विमा, ऋण ,कारोवार,शेयर,लगानी वा बैंकमा मुद्दती वा बचत खातामा रकम जम्मा गर्न ।

●कुनै पनि प्रकारका राजनैतिक दल तथा तीनका भातृ/भगिनी संगठन,संघसंस्था वा व्यक्ति आदिलाई कुनै पनि किसिमको आर्थिक सहायता प्रदान गर्न ।

●दामासाही वा भागबण्डाको हिसाबले रकम बाँडफाँड गर्न ।

●गाउँसभाबाट बजेट बाँडफाँड गर्दा अवण्डा शीर्षकमा राखी पछि बाँडफाँड गर्न ।

●गाउँसभाबाट निर्णय नभएका कार्यक्रमहरुमा खर्च गर्न ।

●दश जोड दुई तह वा सो भन्दा माथिल्लो तहको विद्यालय वा क्याम्पस खोल्नका लागि धरौटी राख्न ।

●कार्यविधि बाहिर गएर आर्थिक सहायता,चन्दा एवम पुरस्कार सम्बन्धी खर्च गर्न ।

●यस कार्यविधि बमोजिम कार्यक्रम स्वीकृत नभई गत विगत बर्षमा वा यसै आर्थिक बर्षमा पनि सम्झौता हुनुपूर्व कार्य सम्पन्न गरिएको भनी भुक्तानी माग गरिएको कार्यक्रम /आयोजनामा खर्च गर्न ।

●वातावरण संरक्षण ऐन २०५३,"वातावरण संरक्षण नियमावली २०५४" तथा मंत्रालयबाट स्वीकृत "सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षाको रुपरेखा" मा उल्लेखित प्रावधानहरुको प्रतिकूल छनौट भएका कार्यक्रम वा आयोजनामा लगानी गर्न पाइने छैन ।

ख)प्रशासनिक तथा नीतिगत निर्णयहरु

१९)गाउँपालिकाको स्वामित्व तथा संरक्षणमा रहेका देहायका सार्वजनिक मठ,मन्दिर,गुम्बा,चर्च मस्जिद, पाटी, पौवा, प्राचीन स्मारक, ताल, तलैया, पार्क, पर्ति जग्गा, सार्वजनिक जग्गा, देवालय तथा अन्य सार्वजनिक सम्पतिहरुको अभिलेख तथा संरक्षण गर्ने भनी गाउँसभाबाट पारित गरिएको छ ।

सि. नं.	सार्वजनिक सम्पतिको नाम	सार्वजनिक सम्पतिको संक्षिप्त विवरण	सार्वजनिक सम्पति रहेको स्थल
१	माईपोखरी रामसार क्षेत्र	पहाडी क्षेत्रको पहिलो रामसार क्षेत्रमा सुचीकृत क्षेत्र	सन्दकपुर १
२	सन्दकपुर	सुर्योदयको दृष्य ,कन्चनजंघा र सगरमाथाको दृष्य अवलोकन	सन्दकपुर ४
३	टोड्के झरना	ईलामकै पहिलो लामो झरना	सन्दकपुर २
४.	छिन्टापु	१४ जिल्लाको सदरमुकाम र धेरै हिमालहरु एकै ठाँउवाट देख्न सकिने मामोहक ठाउँ	सन्दकपुर १
५	हांगेथाम	दुर्लव चराचुरुङगी	सन्दकपुर ५

६	ढापपोखरी	दृष्य अवलोकन तथा मानव निर्मित इलामको ठूलो ताल	सन्दकपुर ५
७	मावुथाम	रेडपाण्डाको प्राकृतिक बसोवासको लागि प्रख्यात	सन्दकपुर ४
८	चोयाटार	रेडपाण्डाको प्राकृतिक बसोवासको लागि प्रख्यात	सन्दकपुर ५
९	बौद्ध गुम्वा	बौद्ध धर्मको धरोहर साथै शन्तिको प्रतिक	सन्दकपुर ४
१०	लालबास पोखरी	सुन्दर पोखरी दृष्य अवलोकन	सन्दकपुर ४
११	तालपोखरी	कञ्चनजंघाको छाँया देखिने मनोरम पोखरी	सन्दकपुर २
१२	फुर्से पोखरी	फोहोर नहुने अनौठो दृष्य	सन्दकपुर २
१३	श्रीहाङगजी गुफा	विसाल गुफा	सन्दकपुर ४
१४	कैलाशेश्वर धाम	चारधामको अदभुत एतिहासिक दृष्य	सन्दकपुर ४
१५	शंखेढुगां	दुर्लभ दाहीने शंखको दृष्य	सन्दकपुर २
१६	सुतुलुङ ढुङगा	सुत्केरीले गाडेको ढुङगा	सन्दकपुर ३
१७	माङमालुङ ढुङगा	१८० फुट अग्लो ढुङगा	सन्दकपुर २
१८	लुमचोक	अतभुत दृष्य देखीने ठाँउ	सन्दकपुर २
१९	विखे भन्ज्याङ	कञ्चनजंघा हिमाल र रेडपाण्डाको अवलोकन	सन्दकपुर १
२०	टप्पु	प्यारा ग्लाईडिङ तथा चिडियाखाना स्थल	सन्दकपुर१ २ र ३
२१	जौवारी आलुविकास क्षेत्र	१३६ जातीका आलु उत्पादन क्षेत्र	सन्दकपुर ५
२२	वनझाक्री गुफा नक्कले	आकशक जाँतो भएको	सन्दकपुर ३
२३	चमेरे गुफा	धेरै प्रकारका चमेराको वासस्थान	सन्दकपुर ४
२४	चमेरे गुफा	धेरै प्रकारका चमेराको वासस्थान	सन्दकपुर १
२५	हाँडीदह स्नान कुण्ड	छाला जन्य रोगहरु निधान हुने पानी पाईने	सन्दकपुर १
२६	चन्द्रपाल थेवे ढाप पोखरी जमुना	मानव निर्मित पोखरी,पर्यापर्यटनको लागि प्रख्यात	गा.पा.को नाममा नामसारीको लागि पहल गर्ने,भइरहेको जमुना
२७	सवै वडाका खेलमैदानहरु	स्वस्थ्य र खेलकुद विकास	सवौ वडा

२०)गाउँपालिकामा सन्दकपुर गाउँ यातायत योजनामा उल्लेख भएका सडकहरुको चौडाई कायम गरी गाउँ यातायत गुरु योजना कार्यान्वयन गर्ने निर्णय गरिएको छ साथै मुख्य सडकहरुलाई सडक वीचबाट ६ मिटर र शाखा बाटाहरुलाई ३ मटिर र कृषि सडकहरुलाई २ मिटर बाटोको अधिकार क्षेत्र कायम गर्ने प्रस्ताव गाउँसभाबाट स्वीकृत गरिएको छ ।

२१) नेपाल सरकारद्धारा जारी दैनिक भ्रमण भत्ता नियमवली बमोजिम संसोधित रकम नै काज खटि जाने पदाधिकारी /कर्मचारीहरुलाई उपलब्ध गराउने कुनै पनि प्रकारको तलब भत्ता ,बैठक भत्ता ,दैनिक तथा भम्रण भत्ता र कर्मचारी एवम राजनैतिक पदाधिकारी व्यक्तिको पारिश्रमिक तथा कर्मचारी सेवा निवृत हुँदा दिइने सुविधा सम्बन्धी खर्चहरु प्रचलित कानून अनुसार हुने प्रस्ताव गाउँसभाबाट स्वीकृत गरिएको छ ।

२२)गाउँकार्यपालिका कार्यालयको स्वामित्वमा रहेका खर्च नभएर जाने चलअचल सम्पतिलाई संरक्षण गर्न गाउँकार्यपालिकालाई निर्देशन दिने प्रस्ताव गाउँसभाबाट स्वीकृत गरिएको छ ।

२३)यस गाउँपालिकामा पूर्वाधार विकास योजना संचालन गर्दा दिगो, गुणस्तरीय र वातावरणीय मैत्री पक्षमा जोड दिने निर्णय पारित गरिएको छ ।

२४) गाउँपालिका विकास योजना संचालन तथा व्यवस्थापन लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी समुदाय लाभान्वित हुने गरि संचालन गर्ने प्रस्ताव सर्वसहमतीले निर्णय गरिएको छ ।

२५) प्रत्येक आयोजनाको सम्बन्धित कार्यान्वयनकर्ताले आयोजना स्थलमा नै सार्वजनिक परिक्षण गरेपछि मात्र अन्तिम किस्ता भुक्तानी दिन तथा सामाजिक परिक्षण र सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम संचालनका लागि योग्य व्यक्ति वा संस्था छनौट गरि कार्यक्रम संचालन गर्ने निर्णय गरिएको छ ।

प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कार्यक्रमबाट आ.व. २०७८।०७९ का लागि गरिने आयोजनाहरुको नाम :

वडा नं. १ माईपोखरी		
क स	योजनाको नाम	कैफियत
१	दुलाल गाउँ चेक ड्याम सडक	आवश्यकता अनुसार अन्य जनउपयोगी कार्यहरुमा समेत खर्च गर्न सकिनेछ ।
२	सेर कोप्चे	
३	मूलडाँडा फुर्से भन्ज्याङ्ग सडक	
४	छाँगे खोलाघारी सडक	
५	दुलाल गाउँ जकौंले छ घर सडक	
	वडा नं २ माइमझुवा	
१	बालकल्याण सतिघाट सडक	आवश्यकता अनुसार अन्य जनउपयोगी कार्यहरुमा समेत खर्च गर्न सकिनेछ ।
२	छाँगे खोला टोड्के स्कुल मारुनी डाँडा सडक	
३	शंखेगोलाई भिमसुन आ.वि सडक	
४	बौद्ध गुम्बा सडक	
५	बौद्ध गुम्बा सापडाँडा सडक	
६	धिवाला टार कर्निरे सडक	
७	साउने नर्सरी टप्पु सडक	
८	मारुने डाँडा खोपी सडक	
	वडा नं ३ सुलुवुङ	
१	झिल्केधारा तीन महिने सडक	आवश्यकता अनुसार अन्य जनउपयोगी कार्यहरुमा समेत खर्च गर्न सकिनेछ ।
२	बखाने डाँडा खर्क सडक	
३	गैरी गाउँकापकोटा डाँडा सानीमाई सडक	
४	मन्दिर चोक हुतुलुङ सडक	
५	टारी भिर गाउँ सडक	
६	गजुरमान चोतारा गोहेले सडक	
७	दृष्टिबिहिन सडक	
	वडा नं ४ माबु	
१	कोकेटार मिरिक दोबाटे सडक	आवश्यकता अनुसार अन्य जनउपयोगी कार्यहरुमा समेत खर्च गर्न सकिनेछ ।
२	राईटार धुवाखोला सडक	
३	गैरीगाउँ फून्चेवुङ सडक	
४	पक्कु मिलनचोक लामाडाँडा सडक	
	वडा नं ५ जमुना	
१	देउमी गोलाई धापपोखरी सडक	आवश्यकता अनुसार अन्य जनउपयोगी कार्यहरुमा
२	सिस्ने मझुवा रिङरोड नुनथला सडक	

३	सापकोटा डाँडा माईटार दोभान सडक	समेत खर्च गर्न सकिनेछ।
४	कुवागैरी मेकबर्ने ठगीटार सडक	
५	भानुदय हाँगेथाम सडक	

ग)सुशासन तथा सार्वजनिक वित्तिय व्यवस्थापन :

१) गाउँपालिकामा सुशासन कायम गर्नका लागि वित्तिय सुशासन जोखिम न्यूनीकरण कार्ययोजना निर्माण गरि लागू गर्न निर्देशन दिने साथै कर्मचारीहरुलाई उच्च मनोवलका साथ कार्य गर्ने गराउने किसिमको प्रोत्सहानको व्यवस्था समेत गरिने तथा दण्ड पुरस्कारको नीतिलाई पूर्णरुपमा कार्यन्वयन गर्न प्रमूख प्रशासकीय अधिकृतलाई पूर्ण अधिकार प्रदान गरिने प्रस्ताव सर्वसहमतीबाट पारित गरिएको छ ।

२) गाउँपालिकाको लागि राजश्व प्रक्षेपण प्रतिवेदन तयार गरी कार्यान्वयन गर्न निर्देशन दिन प्रस्ताव पारित गरिएको छ ।

३) गाउँपालिकाको अन्तिम लेखा परिक्षण प्रतिवेदन उपर छलफल गरियो र देखिएका बेरुजुहरुलाई नियमित असुली गर्न प्रमूख प्रशासकीय अधिकृतलाई कानुन अनुसार जिम्मेवारी बनाई काडाईका साथ कार्यान्वयन गर्नको लागि भएको निर्णय गरिएको छ । साथै आन्तिरिक लेखा परिक्षणबाट आउने बेरुजूलाई अन्तिमलेखा परिक्षण अगाभै फर्छ्यौट गर्नु पर्नेछ । यसरी योजनाहरु वा उपभोक्ता समूह वा कुनै व्यक्तिको नाममा रहेको बेरुजु फर्छ्यौट नगरी नयाँ कार्यको लागी सुरुवाती गर्न अनुमति दिईनेछैन । नयाँ कार्यदेशको लागि आ.ले.प शाखाबाट बेरुजू फर्छ्यौट भएको प्रमाण पेश गर्नु पर्नेछ । यस प्रस्ताव सर्वसहमतीबाट पारित गरिएको छ ।

४) वित्तिय समानीकरण अनुदान राजश्व बाँडफाडवाट सेवा सुविधा लिने गाउँपालिका फिल्डभत्ता नपाउने कर्मचारीहरुलाई प्रोत्सहान स्वरुपको एक महिना वरावरीको सेवा सुविधा औषधी उपचार खर्च वापत उपलब्ध गराउने निर्णय गरिएको छ । सिभिल प्राविधिकहरुको हकमा एक मुष्ठ फिल्ड भत्ता,सवारी साधन र ईन्धन सम्बन्धी सुविधाहरु प्रचलित कानुन वा गाउँपालिकाले बनाएको कार्यविधि अनुसार दिईनेछ । शसर्त अनुदानबाट सेवा सुविधा लिने प्राविधिक कर्मचारीहरुको हकमा नियम अनुसार फिल्ड भत्ता र अन्य सुविधा उपलब्ध भईरहेको र नभएमा नियमअनुसार गराईनेछ । संघीय सरकारका कर्मचारीलाई प्रोत्सहान वापत बढीमा पचास प्रतिशत प्रोत्सहान भत्ता उपलब्ध गरिने निर्णय यस गाउँसभाबाट पारित गरिएको छ ।

६) प्रत्येक योजनाको मर्मत सम्भार ४ प्रतिशत, प्रशासनिक खर्च रकम ३.५ प्रतिशत कट्टा गरि राखिनेछ जुन मर्मत संभारमा कार्यालय सामान,फिल्ड भत्ता र अन्य आवश्यक औजार उपकरणमा खर्च गरिने प्रस्ताव सर्वसहमतीबाट पारित गरिएको छ ।

७) गाउँपालिकाका लागि देहायको आन्तरिक क्षमता विकास तालिम तथा गोष्ठी संचालनको खर्च मापदण्ड(Expenditure Norms for Internal Training) स्वीकृत गर्ने प्रस्ताव पारित गरिएको छ ।

सि.नं.	विवरण	परिमाण	दर	कैफियत
१	प्रस्तावना लेखन	१	२५००।	
२	व्यानर लेखन	१	१२०० देखि ३०००।	आकार अनुसार
३	परिवहन प्रशिक्षक प्रति दिन	१	१५००।	
४	प्रशिक्षक राजपत्राङकित	१		नियमानुसार
५	प्रशिक्षक राजपत्राअनङकित	१		नियमानुसार
६	डायरी	१	२०० ।	प्रतिगोटा
७	स्पाइरल	१	८०।	प्रतिगोटा
८	पाइलट पेन	१	८०।	प्रतिगोटा
९	डट्पेन	१	२०।	प्रतिगोटा
१०	कार्डवोड	१	२०।	प्रतिगोटा

११	सेतो कागज	१	१०।	प्रतिगोटा
१२	सेल्लो टेप	१	२५।	प्रतिगोटा
१३	मास्केटिङ टेप	१	५०।	प्रतिगोटा
१४	बेर्णडिङ टेप	१	१००।	प्रतिगोटा
१५	मार्कर पेन	१	७० ।	प्रतिगोटा
१६	बोर्डमार्कर	१	८०।	प्रतिगोटा
१७	पंचिङ मेसिन	१	१५०।	प्रतिगोटा
१८	स्टिच मेसिन	१	१२५।	प्रतिगोटा
१९	स्टिचपीन	१	१५।	प्रतिडव्वा
२०	स्केल	१	३०।	प्रतिगोटा
२१	सहभागी व्यक्तिलाई चिया खाजा	१	१५०।	प्रतिव्यक्ति
२२	खाना सहभागि	१	२५०।	प्रतिव्यक्ति सादा
२३	सहभागि यातायत खर्च नजिक	१	४००।	प्रतिव्यक्ति
२४	सहभागि यातायत खर्च टाडा	१	८००।	प्रतिव्यक्ति
२५	कार्यक्रम सहायक	ल.स.	१२००।	प्रतिव्यक्ति
२६	कार्यक्रम सहयोगी	ल.स.	८००।	प्रतिव्यक्ति
२७	संचार खर्च		१२००।	ल.स
२८	प्रतिवेदन तयारी खर्च	१	३०००।	वटा
२९	भाडा तथा विविध		१५००।	ल.स
३०	फोटोकपि खर्च		५०००।	ल.स
३१	दैनिक भ्रमण भत्ता		नियमानुसार	प्रतिदिन प्रति व्यक्ति
३२	गाडी भाडा		५०००।००	प्रतिदिन

८) गाउँपालिकाबाट पेश्की लिई हालसम्म पनि पेश्की फछर्योट नगर्ने व्यक्ति संघ संस्थाहरुलाई अविलम्ब पेश्की फछर्योट गर्ने ताकेता गर्न अन्यथा कानुन बमोजिमको कारवाही गर्न कार्यालयलाई निर्देशन दिने प्रस्ताव सर्वसहमतीबाट पारित गरिएको छ ।

९) गाउँपालिकाको कार्यालयले रेडपाण्डा नेटवर्क नेपाल,युनिटी ईन हेल्थ र अन्य साझेदारी संस्थाहरुसंग भएको संझौता बमोजिम आगमि आ.व.२०७८/७९ को लागि कार्यक्रम स्वीकृत गरि कार्यान्वयन गर्ने निर्णय गरिएको छ । साथै निहारीका नेपाल,जिल्ला रेडक्रस, कृषक महासंघ,सहकारी संस्था र अन्य साझेदारी संस्थाहरुले पेश गरेको कार्यक्रम अध्ययन गरि कार्यक्रम संचालनको वातावरण गाउँपालिकाले समन्वयात्मक भूमिका खेल्ने प्रस्ताव पारित गरिएको छ ।

१०) गाउँपालिकाको ,विभिन्न समिति ,वडा समितिको वैठकमा सहभागि कर्मचारीलाई राजपत्राकित भए प्रति बैठक माथिल्लो सरकारको नियमानुसार भत्ता दिने प्रस्ताव पारित गरिएको छ ।

११) गाउँ कार्यपालिकाले गरेका आर्थिक विधेयक, विनियोजन विधेयक,नीति,कार्यक्रम तथा वजेट,बार्षिक भौतिक तथा आर्थिक प्रगति समिक्षा र हाल सम्मको कागजात पुगेका नियमसम्मत फर्छौट हुने वेरुजूहरुलाई फर्छौट गर्ने प्रस्तावलाई यस सन्दकपुर गाउँपालिकाको नवौं गाउँसभाबाट सर्वसहमतीले पारित गरिएको छ । धन्यवाद

शोभा पराजुली
उपाध्यक्ष गा.प

सन्दकपुर गाउँपालिका